

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОНИКНЕННЮ
ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ
ДО УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Методичні рекомендації

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, доцента
В. В. Шаблистога*

Дніпро
Видавець Біла К. О.
2019

УДК 343.811:343.85](477)(072)

ББК 67

П 76

*Рекомендовано до друку Науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
(протокол № 2 від 18.10.2018 р.)*

Рецензенти:

Корнякова Т. В. – д-р юрид. наук, професор, Заслужений юрист України, завідувач кафедри адміністративного і кримінального права юридичного факультету Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара;

Ткаченко А. В. – канд. юрид. наук, суддя Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області

Примаченко В. Ф.

П 76 Кримінологічна характеристика та запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань: методичні рекомендації / В. Ф. Примаченко, В. В. Шаблистий, Л. Г. Якименко ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Шаблистого. – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. – 72 с.

У методичних рекомендаціях розроблено кримінологічну характеристику і запропоновано систему (загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуально-профілактичні заходи) запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань.

Видання розраховано на науковців, викладачів, аспірантів (ад'юнктів), здобувачів ЗВО, в яких готують правників, співробітників правоохоронних органів, прокуратури та суду, а також на усіх, хто цікавиться розвитком наук кримінально-правового циклу.

УДК 343.811:343.85](477)(072)

ББК 67

© Примаченко В. Ф., Шаблистий В. В.,
Якименко Л. Г., 2019

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Правова основа запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань.....	7
2. Стан, структура та динаміка проникнення заборонених предметів до установ виконання покарань.....	18
3. Причини і умови проникнення заборонених предметів до установ виконання покарань.....	32
4. Характеристика особи, яка вчиняє пронесення заборонених предметів до установ виконання покарань.....	37
5. Заходи запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань.....	46
Перелік рекомендованих нормативно-правових актів та літератури....	68

ВСТУП

Одним із пріоритетних завдань кримінально-виконавчої політики держави є запобігання злочинності в місцях позбавлення волі. Оскільки, незважаючи на загальне зниження кількості засуджених, які відбувають покарання в установах Державної кримінально-виконавчої служби (далі – ДКВС) України, рівень злочинності серед засуджених та осіб узятих під варту суттєвих покращень не зазнав.

Станом на 1 січня 2017 р., у сфері управління ДКВС України перебувало 148 установ виконання покарань (далі – УВП) та слідчих ізоляторів (далі – СІЗО), розташованих на території, що контролюється українською владою, в яких утримувалось 60399 осіб, а станом на 1 січня 2016 р. – 69997 осіб. Тобто за рік чисельність засуджених у місцях позбавлення волі зменшилась на 9598 осіб, або на 13,71 %. А станом на 1 листопада 2017 р. в 148 УВП та СІЗО трималось усього 58,6 тис. осіб. У тому числі у СІЗО – 19,4 тис., у виправних колоніях 37,2 тис., у виправних центрах – 1822 особи та у виховних колоніях – 162 особи [2].

При чому, за офіційною інформацією Міністерства юстиції України, протягом I півріччя 2017 р. в УВП та СІЗО засудженими та особами, взятими під варту, вчинено 196 злочинів проти 158 за аналогічний період 2016 р., або на 24 % більше.

Станом на 31 жовтня 2017 р., у порівнянні з аналогічним періодом 2016 р., кількість злочинів зросла на 25%: 310 проти 248. Якщо розглядати структуру злочинності в УВП та СІЗО, то найбільше, при порівнянні у відсотках, зросла кількість: умисних вбивств (ст. 115 КК) – на 500% (з 1 до 6); крадіжок (ст. 185 КК) – на 400% (з 1 до 5); умисних тяжких тілесних ушкоджень (ст. 121 КК) – на 300% (з 2 до 6); дій, що дезорганізують роботу виправних установ (ст. 392 КК) – на 150% (з 2 до 5); ухилень від відбування покарання (ст. 390 КК України) – на 87,9% (з 33 до 62), погроз або насильства щодо працівників УВП (ст.ст. 342, 345 КК України) – на 38,5 % (з 13 до 18) та злочинів у сфері обігу наркотичних засобів (ст.ст. 307, 309 КК України) – на 20,7 % (з 82 до 99).

За даними Міністерства юстиції України, в УВП та СІЗО ДКВС України засудженими та особами, що перебувають під вартою, протягом 2013 року зареєстровано вчинення 515 злочинів, у 2014 році – 377 злочинів, у 2015 році – 458 злочинів, у 2016 році – 298 злочинів, протягом січня – березня 2017 року – 103 злочинів. В УВП та СІЗО у 2013 році зареєстровано вчинення 2 злочинів, відповідальність за які передбачено статтями 115 та 119 КК України, у 2014 році – 2 злочини, у 2015 році – 3 злочини, у 2016 році – 2 злочини, протягом січня – березня 2017 року таких злочинів не зареєстровано. Особами, які перебувають на обліку уповноважених органів з питань пробації у 2013 році зареєстровано вчинення 2229 злочинів, у 2014 році – 1736 злочинів, у 2015 році – 1715 злочинів, у 2016 році – 1906 злочинів, протягом січня – березня 2017 року – 205 злочинів. Стосовно персоналу ДКВС України у 2014 році відкрито 94 кримінальних проваджень, у 2015 році – 111 кримінальних

проваджень, у 2016 році – 102 кримінальних провадження, протягом січня – березня 2017 року – 29 кримінальних проваджень.

Згідно з даними ДКВС України, станом на 1 вересня 2018 року у сфері управління ДКВС України перебуває 148 установ. Крім того, 29 установ знаходяться на території Донецької та Луганської областей, що тимчасово не контролюється українською владою. В 17 УВП засуджені не утримуються, у зв'язку із здійсненням оптимізації їх діяльності.

В УВП та СІЗО, розташованих на території, що контролюється українською владою, тримається усього 56246 осіб. З них: У 12 слідчих ізоляторах та 17 УВП з функцією СІЗО тримається 19238 особи узятих під варту, та засуджених з них на стадії: досудового розслідування 1888 осіб, судового розгляду (до винесення вироку) 9976 осіб; у 113 кримінально-виконавчих установах 36876 засуджених, з них: у 7 колоніях максимального рівня безпеки 1727 осіб; у 32 колоніях середнього рівня безпеки для неодноразово засуджених 15727 осіб; у 27 колоніях середнього рівня безпеки для вперше засуджених 10164 осіб; у 7 колоніях мінімального рівня безпеки із загальними умовами для тримання чоловіків 1206 осіб; у 4 колоніях мінімального рівня безпеки із полегшеними умовами для тримання чоловіків 437 осіб; в 11 колоніях для тримання жінок 1532 особи; у 4 спеціалізованих лікувальних закладах 694 особи; в лікувальних закладах при ВК та СІЗО 1063 особи; у 21 виправному центрі 1607 осіб; у 6 виховних колоніях (для неповнолітніх) 132 особи. Серед засуджених: 1551 особи відбувають покарання у вигляді довічного позбавлення волі; 433 осіб відбувають покарання у вигляді арешту у 54 арештному домі, утвореному при установах. Криміногенний склад засуджених до позбавлення волі (станом на 01.07.2018): 5,6 тис. осіб засуджені на строк понад 10 років; 7022 осіб – за умисне вбивство; 3080 особи – за нанесення умисного тяжкого тілесного ушкодження; 8311 осіб – за розбій, грабїж та вимагання; 12282 осіб – за крадіжку; 712 осіб – за згвалтування; 18 осіб – злочини проти основ національної безпеки.

Покращити криміногенну обстановку в УВП керівництво профільного міністерства намагалося доповненням ст. 216 КПК України нормою про те, що слідчі органів ДКВС України здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях ДКВС України. Така новела була передбачена Розділом III «Прикінцеві та перехідні положення Закону України «Про вищу раду правосуддя» та потребувала фахового обговорення, яке, на жаль, було відсутнє.

Разом з тим, на думку авторів такої новели, незалежний цивільний підрозділ із працівників системи покарань, який підпорядковуватиметься безпосередньо Міністерству юстиції України, а не виправним закладам, сприятиме чесному, ефективному та оперативному розслідуванню правопорушень, – позаяк деякі справи тривають роками, що призводить до правового колапсу, особливо після ухвалення «Закону Савченко», - та, разом із цим, унеможливить покривання злочинів працівниками Державної кримінально-виконавчої служби, оскільки слідчі підрозділи

підпорядковуватимуться безпосередньо центральному органу та фінансуватимуться також Міністерством юстиції.

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 24 квітня 2017 року зазначив, що позитивний обов'язок держави стосовно впровадження належної системи захисту життя, здоров'я та гідності людини передбачає забезпечення ефективного розслідування фактів позбавлення життя та неналежного поводження, у тому числі й щодо осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі під повним контролем держави. Ст. 2 Конвенції з прав людини передбачає, що держава має забезпечити здійснення незалежного та безстороннього розслідування, яке відповідає певним мінімальним стандартам щодо його ефективності, а компетентні органи влади повинні діяти зі зразковою ретельністю та оперативністю, а також мають ініціювати розслідування, яке спроможне встановити обставини, за яких відбувся інцидент, та будь-які недоліки функціонування регуляторної системи.

Виходячи з цього, Конституційний Суд України вважає, що ієрархічне підпорядкування слідчих органів Служби вищим посадовим особам Міністерства юстиції не здатне забезпечити дотримання конституційних вимог щодо незалежності офіційного розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в УВП, СІЗО. Така ієрархічна залежність нівелює процесуальні гарантії незалежності слідчого, тобто він буде певним чином упередженим під час здійснення досудового розслідування злочинів, вчинених проти осіб, які перебувають в УВП чи СІЗО.

Конституційний Суд України зазначає, що встановлена частиною шостою статті 216 Кодексу підслідність злочинів, учинених на території або в приміщеннях Служби, у взаємозв'язку з відповідним нормативним регулюванням щодо функціонування слідчих органів Служби не здатна забезпечити здійснення ефективного розслідування порушень конституційних прав людини на життя та повагу до її гідності, що унеможливорює виконання державою її головного конституційного обов'язку – утвердження і забезпечення прав і свобод людини. Отже, Конституційний Суд України вирішив визнати такою, що не відповідає Конституції України (є неконституційною), частину шосту статті 216 КПК України, згідно з якою «слідчі органів ДКВС України здійснюють досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях ДКВС України».

Отже, досудове розслідування злочинів, вчинених на території або в приміщеннях ДКВС України, здійснюють слідчі Національної поліції, для яких і підготовлено ці рекомендації.

1. Правова основа запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань

Для оптимізації діяльності органів системи юстиції Кабінет Міністрів України 18 травня 2016 року ліквідував 24 територіальні органи управління ДПтС України. Одночасно утворено 6 міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України. Рішення дасть змогу оптимізувати структуру кримінально-виконавчої системи, спростити управління її підрозділами та зробити її більш гнучкою, оперативною, дієвою, впровадити нові підходи до заохочення її персоналу і запровадити ефективне управління підприємствами установ виконання покарань. Крім того, прийняття акта сприятиме реалізації заходів, спрямованих на покращення умов відбування покарань та тримання під вартою засуджених та осіб, узятих під варту та раціональному використанню бюджетних коштів¹.

Виходячи з поширеної в теорії держави і права диференціації норм права залежно від юридичної сили акта, нами пропонується три рівні нормативно-правового регулювання запобігання проникненню заборонених предметів до УВП залежно від юридичної сили акта: 1) міжнародний; 2) загальнодержавний; 3) відомчий та міжвідомчий.

1. Міжнародний рівень. Україна є суб'єктом міжнародного права. Конституція України (ст. 9) та Закон України «Про міжнародні договори України» (ст. 19)² визнають верховенство норм міжнародного права в регулюванні суспільних відносин. Обов'язкові норми міжнародних правових актів, що визначають природні права людини, не можуть порушуватися при виконанні покарань, а також при здійсненні ОРД, спрямованої на запобігання злочинам. До таких «абсолютних» прав слід віднести право на життя, свободу і безпеку особистості, заборону катувань, право на свободу думки, совісті і релігії та ін. Ці права закріплені в Загальній декларації прав людини (1948 р.)³, в міжнародних пактах «Про громадянські і політичні права» (1966 р.)⁴ та «Про економічні, соціальні та культурні права» (1966 р.)⁵, Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведінки і покарання (1984 р.)⁶, Європейської конвенції про запобігання

---

¹ Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348 // Урядовий кур'єр від 04.06.2016. – № 105.

² Про міжнародні договори України: Закон України від 29 черв. 2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 50. – Ст. 540. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1906-15>.

³ Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена у резолюції 217 А (III) Генеральною Асамблеєю від 10 груд. 1948 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

⁴ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права: прийнято 16 груд. 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

⁵ Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: прийнято 16 груд. 1966 р. Генеральною Асамблеєю ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_042.

⁶ Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів

катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (1987 р.)¹ та ін.

2. Загальнодержавний рівень. Цей рівень нормативно-правового регулювання запобігання проникненню заборонених предметів до УВП утворюють Конституція України, КК України, КПК України, КВК України, КУпАП, закони України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», «Державну кримінально-виконавчу службу України» та ін.

Норми Конституції України є основою формування інших нормативно-правових актів. Причому саме в даних нормах деталізуються і регламентуються дії посадових осіб правоохоронних органів щодо громадян, винних чи підозрюваних у вчиненні злочинів.

КК України містить матеріальні норми, що закріплюють перелік складів злочинів, вчинення яких підпадає під родове поняття «обігу заборонених предметів в УВП» (ст. 263, 307, 309), а також передбачає як складову мети покарання – запобігання вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (ч. 2 ст. 50). Крім того, КК України містить низку заохочувальних норм, що стимулюють правослухняну поведінку засуджених (ст. 81, 82, 107) з тим, щоб такі особи утримувалися від діянь, пов'язаних з обігом заборонених предметів в УВП. Велике значення для юридичного обґрунтування заходів індивідуального запобігання рецидиву злочинів має кримінально-правовий інститут судимості. Запобіжний ефект кримінально-правових норм досягається також за допомогою їх дії на правосвідомість громадян.

У чинному нині КК України відсутня стаття, що існувала в КК УРСР та КК України до 2001 р., яка стосувалася незаконної передачі заборонених предметів особам, яких тримають у виправно-трудовах установах, слідчих ізоляторах, лікувально-трудовах і лікувально-виховних профілакторіях (ст. 183-4)² і встановлювала кримінальну відповідальність за порушення цієї норми.

Нині спостерігається збільшення кількості вилучених заборонених предметів в УВП. Серед них найбільш поширені: спиртні напої, гроші, колючоріжучі предмети, а в останні роки й мобільні телефони. За допомогою засобів мобільного зв'язку засуджені нерідко коригують дії громадян, які перебувають за межами УВП, з передачі або перекидання через основну огорожу установи наркотичних засобів. Надходження до засуджених цих предметів спричиняє негативні наслідки, пов'язані з ускладненням оперативної обстановки, вчиненням злочинів, виникненням надзвичайних ситуацій.

поводження і покарання [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

¹ Європейська конвенція про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_068.

² Кримінальний кодекс Української РСР : введено в дію з 1 квіт. 1961 р. Законом Української РСР від 28 груд. 1960 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html.

Проведене анкетування співробітників оперативних і режимних відділів УВП показало, що одним з основних каналів надходження заборонених предметів до УВП є їх проноси. Заборонені предмети можуть проносити працівники УВП, родичі, які прибули до засуджених на побачення (як короткострокове, так і тривале), адвокати, законні представники засуджених, представники громадських організацій, релігійних конфесій та ін.

Згідно зі статистичними даними в останні роки в УВП збільшилася кількість вилучених мобільних телефонів, наркотичних засобів і психотропних речовин. На сьогодні проблема пронесення до УВП заборонених предметів є особливо актуальною та потребує спеціального самостійного вивчення. На жаль, адекватна реакція законодавця на зростаючу кількість вилучених заборонених до використання засудженими предметів дещо запізнюється.

До правової основи діяльності щодо запобігання проникненню заборонених предметів до УВП належить також кримінальне процесуальне законодавство, ключовим нормативно-правовим актом у системі якого донедавна був Кримінально-процесуальний кодекс України (1960 р.), який регламентував запобіжну діяльність оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань як органів дізнання, зобов'язуючи вживати необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину та осіб, які його вчинили (ст. 103 КПК України). Однією з поширених форм ОРД є оперативний пошук, який зводиться до виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес для оперативних підрозділів, у тому числі шляхом використання негласного апарату УВП¹.

13 квітня 2012 р. Верховна Рада України прийняла новий КПК України, в якому знайшли своє закріплення низка новацій, що засвідчило незворотні тенденції інтеграції національного законодавства у світову та європейську правові системи² **(на нашу думку, доброго в новому КПК тільки й того, що він новий!)**. Зокрема, уперше на законодавчому рівні приділено увагу конфіденційному співробітництву і можливості використання такої співпраці у кримінальному процесі (ст. 275). Також, відповідно до ст. 41 КПК України, оперативні підрозділи органів ДПтС України здійснюють слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії у кримінальному провадженні за письмовим дорученням слідчого, прокурора. До негласних слідчих (розшукових) дій КПК України відносить різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом (ч. 1 ст. 246).

Під час виконання доручень слідчого, прокурора співробітник оперативного підрозділу набуває повноважень слідчого (закріплені у ст. 40 Кодексу). Співробітники оперативних підрозділів не мають права здійснювати

---

¹ Правові засади оперативно-розшукової діяльності: навч. посіб. (за вимогами кредитно-модульної системи навчання) / [Антонов К. В., Вишня О. В., Сачко О. В., Халимон С. І.]; за ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – Х.: Харків юридичний, 2009. – С. 78.

² Глушков В. О. Актуалізація проблеми вдосконалення законодавства України про оперативно-розшукову діяльність / В. О. Глушков // Вісник Вищої ради юстиції. – 2011. – № 2 (6). – С. 42.

процесуальні дії у кримінальному провадженні за власною ініціативою або звертатися з клопотаннями до слідчого судді чи прокурора.

Доручення слідчого, прокурора щодо проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій є обов'язковими для виконання оперативним підрозділом.

Крім ст. 41 КПК України, правовою основою, у межах цього Кодексу, на проведення негласних слідчих (розшукових) дій є положення п. 5 ч. 2 ст. 36, п. 3 ч. 2 ст. 40, ч. 6 ст. 246.

Крім зазначених положень КПК України щодо ОРД, слід наголосити, що згідно з ч. 2 ст. 99, матеріали, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння окремих осіб та груп, зібрані оперативними підрозділами з дотриманням вимог Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», за умови відповідності вимогам цієї статті, є документами та можуть використовуватися у кримінальному провадженні як докази. Поряд із тим, слід пам'ятати, що, відповідно до ст. 130 нового КПК України, «шкода, завдана незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, відшкодовується державою за рахунок Державного бюджету України у випадках та в порядку, передбачених законом».

Як уже було наголошено, уперше в законодавчому акті такого ґатунку нормативно визначено право на використання конфіденційного співробітництва у процесі проведення негласних слідчих (розшукових) дій, яке закріплене у ст. 275 КПК України. Відповідно у ч. 1 ст. 275 КПК України зазначено, що під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчий має право використовувати інформацію, отриману внаслідок конфіденційного співробітництва з іншими особами, або залучати цих осіб до проведення негласних слідчих (розшукових) дій у випадках, передбачених цим Кодексом. Єдине зауваження до названої правової норми полягає у тому, що вона не дає чіткої відповіді на запитання, хто має встановлювати таке конфіденційне співробітництво: слідчий чи оперативний працівник? Адже Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» не передбачає слідчого у якості суб'єкта ОРД¹.

Можливо, з метою оптимізації діяльності органів системи юстиції Кабінет Міністрів України 18 травня 2016 року ліквідував 24 територіальні органи управління ДПтС України. Одночасно утворено 6 міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробачії Міністерства юстиції України. Рішення дасть змогу оптимізувати структуру кримінально-виконавчої системи, спростити управління її підрозділами та зробити її більш гнучкою, оперативною, дієвою, впровадити нові підходи до заохочення її персоналу і запровадити ефективне управління підприємствами установ виконання покарань. Крім того, прийняття акта сприятиме реалізації заходів, спрямованих на покращення умов відбування покарань та тримання під вартою

---

¹ Богатирьов І. Г. Методичні рекомендації щодо застосування Кримінального процесуального кодексу України органами і установами, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України / І. Г. Богатирьов, М. С. Пузирьов. – К. : Державна пенітенціарна служба України, 2012. – 28 с.

засуджених та осіб, узятих під варту та раціональному використанню бюджетних коштів¹.

Зараз ми спостерігаємо ситуацію, коли слово «оптимізація» асоціюється виключно із скороченням штату, що ми і спостерігаємо на кримінально-виконавчій системі. Така ситуація скоріш за все має негативний вплив на встановлений порядок відбування покарань в Україні.

КВК України, як єдиний національний нормативно-правовий акт, що регламентує порядок і умови виконання та відбування покарань, крім того, установлює правове поле запобіжної діяльності УВП щодо протидії проникненню заборонених предметів, закріплюючи у ст. 11, що установами виконання покарань є: арештні доми, кримінально-виконавчі установи, спеціальні виховні установи (виховні колонії), слідчі ізолятори у випадках, передбачених цим Кодексом. Кримінально-виконавчі установи поділяються на кримінально-виконавчі установи відкритого типу (виправні центри) і кримінально-виконавчі установи закритого типу (виправні колонії). Виправні колонії поділяються на колонії мінімального, середнього і максимального рівнів безпеки. Виправні колонії мінімального рівня безпеки поділяються на колонії мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання і колонії мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання. У продовження сказаному зазначимо, що відповідно до ч. 3 ст. 18 КВК України слідчі ізолятори виконують функції виправних колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання і виправних колоній середнього рівня безпеки стосовно засуджених, які залишені для роботи з господарського обслуговування.

На підставі викладеного можемо узагальнити, що суб'єктами запобігання проникненню заборонених предметів до УВП є: арештні доми, виправні центри, виправні колонії, виховні колонії, слідчі ізолятори.

Крім того, КВК України містить значну кількість норм, що регламентують проведення спеціально-кримінологічних заходів запобігання проникненню заборонених предметів до УВП, зокрема більшою мірою режимні заходи (ст. 102) і в загальних рисах – оперативно-розшукові (ст. 104). Зокрема, відповідно до ч. 6 ст. 102 КВК України, адміністрація колонії має право, за наявності підстав, проводити огляд громадян, їх речей, транспортних засобів, які знаходяться на території колонії, а також вилучати заборонені речі і документи. Порядок проведення обшуків і оглядів визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України. Згідно з ч. 7 ст. 102 КВК України, перелік і кількість предметів і речей, які засуджені можуть мати при собі, визначається нормативно-правовими актами Міністерства юстиції України. Зберігання засудженими при собі речей, а також предметів, які заборонено використовувати в колоніях, не допускається. Виявлені у засуджених речі та предмети, які заборонено використовувати в колоніях,

---

¹ Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції : Постанова Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. № 348 // Урядовий кур'єр від 04.06.2016. – № 105.

вилучаються, про що посадовою особою колонії складається протокол. За клопотанням установи виконання покарання слідчий суддя розглядає питання про конфіскацію таких речей та предметів або про передачу їх на зберігання до звільнення засудженого відповідно до положень розділу VIII КПК України. Зберігання грошей, цінних паперів забезпечується адміністрацією колонії.

Отже, відповідно до ст. 104 КВК України «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях», у колоніях здійснюється оперативно-розшукова діяльність, основним завданням якої є пошук і фіксація фактичних даних про протиправну діяльність окремих осіб та груп з метою:

- забезпечення безпеки засуджених, персоналу колоній та інших осіб;
- попередження і виявлення злочинів, учинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання;
- вивчення причин і умов, що сприяють вчиненню злочинів та інших правопорушень;
- надання правоохоронним органам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність або кримінальне провадження, допомоги в розкритті, припиненні та попередженні злочинів.

Проте зазначений нормативно-правовий акт містить певні прогалини. Законодавець, конструюючи ст. 104 КВК України, допустив одну суттєву помилку. Обравши таку назву статті, як «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях», законодавець усунув з простору правового регулювання низку об'єктів оперативного обслуговування. Наприклад, центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань (ДПтС України), слідчі ізолятори, територіальні органи ДПтС України, кримінально-виконавчі інспекції, арештні дома, виправні центри.

Викладене дає підстави говорити про особливий вид запобігання злочинам в УВП, що здійснюється спеціальними уповноваженими суб'єктами (оперативними підрозділами), – оперативно-розшукове запобігання.

КУпАП у ст. 188 встановлює відповідальність за незаконну передачу заборонених предметів особам, яких тримають у слідчих ізоляторах, установах виконання покарань. Зокрема, зазначеною статтею передбачено, що прихована від огляду передача або спроба передачі будь-яким способом особам, яких тримають у слідчих ізоляторах, УВП, алкогольних напоїв, лікарських та інших засобів, що викликають одурманювання, а так само інших заборонених для передачі предметів – тягне за собою попередження або накладення штрафу від п'ятнадцяти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією заборонених предметів. При цьому зазначимо, що якщо заборонений для передачі предмет підпадає під ознаки предмета злочину (наприклад, вогнепальна, холодна зброя, наркотичний засіб), вирішується питання вже про притягнення не до адміністративної, а до кримінальної відповідальності.

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» є ключовим серед інших законів на загальнодержавному рівні нормативно-правового

регулювання запобігання проникненню заборонених предметів до УВП, оскільки саме він у ст. 5 уповноважує оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДПтС України здійснювати оперативно-розшукову діяльність. Розглядаючи зміст даного Закону стосовно здійснення ОРД в УВП, можна виділити в ньому ряд прогалин та недоліків. Так, відсутня належна регламентація повного обсягу завдань ОРД в УВП. Зокрема, ст. 1 названого Закону не передбачає здійснення ОРД для вирішення завдань боротьби з порушеннями режиму тримання з боку засуджених та ув'язнених, з адміністративними і дисциплінарними правопорушеннями громадян у сфері ОРД в УВП.

Будучи основою здійснення ОРД в Україні, закон «Про оперативно-розшукову діяльність» декларує базові положення цієї діяльності, які конкретизуються у відомчих нормативно-правових актах органів, які здійснюють ОРД. КВК України також містить норми, що регламентують здійснення ОРД в УВП. Стаття 104 КВК України «Оперативно-розшукова діяльність в колоніях» визначає специфічні завдання, що стоять перед оперативними підрозділами цих установ, що впливають з норм ст. 1 названого Закону. Безумовно, не випадковим є розташування ст. 104 у складі Глави 16 КВК України «Режим у колоніях та засоби його забезпечення». Серед завдань ОРД в УВП законодавець виділив таке, як попередження і виявлення злочинів, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання (ч. 1 ст. 104 КВК України). А встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання відповідно до ч. 1 ст. 102 КВК України є не що інше, як режим в колоніях. Крім того, режим забезпечує безпеку засуджених і персоналу, що є першочерговим завданням, що стоїть перед ОРД в УВП (ч. 1 ст. 102 та ч. 1 ст. 104 КВК України).

Видається, що вказане обумовлює необхідність внесення змін до ст. 1 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в частині віднесення до завдань цієї діяльності підтримання режиму в УВП, встановленого кримінально-виконавчим законодавством.

Закон України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» визначає головні напрями загальнодержавної політики та організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю. Так, під організованою злочинністю в цьому Законі розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку з створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань (ч. 1 ст. 1). Зокрема, таке організоване злочинне угруповання може або функціонувати в тій або іншій УВП, або та чи інша установа може посідати певне місце у злочинному ланцюгу такого угруповання (наприклад, бути одним із місць збуту наркотичних засобів тощо). Ураховуючи названі обставини, цей Закон до державних органів, які беруть участь у боротьбі з організованою злочинністю, цілком справедливо відносить органи і установи виконання покарань та слідчі ізолятори (п. «д» ч. 3 ст. 5).

Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними» з урахуванням міжнародних зобов'язань визначає систему заходів в Україні, спрямованих проти незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживання ними, а також визначає права і обов'язки юридичних осіб і громадян у зв'язку із застосуванням цього Закону. Цей Закон, разом із Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», є базовими нормативно-правовими актами щодо проведення оперативно-розшукових заходів у сфері боротьби з наркозлочинністю. Разом із тим, серед органів, які мають право здійснювати оперативну закупку наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів вказані нормативно-правові акти не передбачають такого суб'єкта, як Державна пенітенціарна служба України. Зазначене суттєво обмежує можливості оперативних підрозділів органів і установ виконання покарань щодо проведення дієвих заходів по боротьбі зі злочинністю у місцях позбавлення волі. З метою урегулювання вказаної проблеми, вважаємо необхідним внести зміни до ч. 2 ст. 5 Закону України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними», додавши після слів «Служби безпеки України» слова «Державної пенітенціарної служби України».

Особливе місце серед інших законодавчих актів на загальнодержавному рівні нормативно-правового регулювання запобігання проникненню заборонених предметів до УВП посідає Закон України «Державну кримінально-виконавчу службу України», оскільки він, по-перше, визначає юридичний статус УВП, порядок їх створення та ліквідації, контролю за їх діяльністю; по-друге, закріплює повноваження цих установ, права, обов'язки, правовий та соціальний захист персоналу УВП, тим самим забезпечує реалізацію інших норм права.

Зокрема, пункти 10, 11 ч. 1 ст. 18 Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» покладають на посадових та службових осіб органів і установ виконання покарань, слідчих ізоляторів обов'язки запобігати вчиненню кримінальних правопорушень та дисциплінарних проступків в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; забезпечувати охорону, ізоляцію та нагляд за засудженими і особами, узятими під варту.

3. Відомчий та міжвідомчий рівні складають накази, інструкції, розпорядження, які конкретизують і відповідно доповнюють правову основу перелічених законодавчих актів.

Питання взаємовідносин персоналу УВП і засуджених, перевірки наявності засуджених, порядку вилучення у них заборонених до використання в УВП речей, закріплені в ПВР УВП¹.

---

¹ Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Державного департаменту України з питань виконання покарань від 25 груд. 2003 р. № 275 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z1277-03/print1328558184814949>.

Важливість цього відомчого нормативно-правового акта в контексті предмета нашого дослідження полягає в тому, що ПВР УВП є єдиним документом, в якому у додатку 9 закріплено перелік предметів, виробів і речовин, зберігання яких засудженим заборонено. До них, зокрема, віднесено:

- Предмети, вироби та речовини, вилучені з цивільного обігу.
- Будь-яка холодна та вогнепальна зброя, а також спеціальні засоби активної оборони.
- Пересувні засоби.
- Гроші, цінні речі та цінні папери.
- Оптичні прилади.
- Наручні та кишенькові годинники з дорогоцінних металів.
- Будь-які алкогольні напої, одеколон та інші вироби на спиртовій основі.
- Наркотичні та лікарські засоби, предмети медичного призначення.
- Будь-яка теле-, радіо-, аудіо- та відеоапаратура, аудіо- та відеокасети (за винятком: гучномовець – один на житлову секцію, телевізор – один на відділення або на жилу секцію), радіоелектронні засоби, призначені для передавання чи приймання радіосигналів (мобільні телефони, пейджери тощо), комп'ютерна техніка, друкарські машинки, розмножувальні прилади.
- Ножі, бритви (крім електричних, механічних та безпечних з касетною голівкою) та інші гострорізальні і колючі предмети.
- Сокири, молотки та інші інструменти.
- Гральні карти.
- Фотоапарати, фотоматеріали, хімікати.
- Будь-які документи (крім копій вироків і ухвал судів, квитанцій на зберігання грошей, речей та цінностей).
- Топографічні карти, компаси.
- Військовий та інший формений одяг, обладнання до нього, а також верхній одяг, головні убори та взуття (за винятком тапочок) невстановлених зразків.
- Кольорові олівці, фарби, копіювальний папір.
- Музичні інструменти¹.
- Будь-яке спортивне знаряддя, у тому числі, для заняття бойовими мистецтвами (боксерські рукавички та груші, рукавички для заняття рукопашним боєм, маківари тощо).

Крім того, ПВР УВП порівняно з КВК України передбачають більш детальну регламентацію проведення обшуків та оглядів в УВП у т. ч. з метою виявлення заборонених предметів.

Також важливими в частині запобігання проникненню заборонених предметів до УВП є відомчі нормативно-правові акти, що мають відповідний гриф обмеження допуску, зокрема: Інструкція з організації нагляду за засудженими, які відбувають покарання у кримінально-виконавчих установах

---

¹ Музичні інструменти, які є у власності засудженого, здаються на зберігання до складу або клубу установи. Користування ними дозволяється у спеціально обладнаних приміщеннях у час, який встановлений розпорядком дня.

та Інструкція з організації охорони кримінально-виконавчих установ закритого типу.

Міжвідомче правове регулювання передбачає видання актів у порядку здійснення міжгалузевих функцій. Фактично такі підзаконні нормативно-правові акти мають більш широку сферу дії і вважаються загальнообов'язковими відомчими актами. Найбільш часто такі акти готуються для успішної взаємодії суб'єктів ОРД і вирішення загальних завдань боротьби зі злочинністю. Зокрема, на міжвідомчому рівні діють спільні Інструкції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, та МВС України, які стосуються питань взаємодії при здійсненні оперативно-розшукової діяльності (у т. ч. в частині протидії наркотизму в місцях позбавлення волі) і мають грифи обмеженого доступу.

У продовження аналізу міжвідомчого рівня нормативно-правового регулювання запобігання проникненню заборонених предметів до УВП зазначимо, що з метою урегулювання загальних процедур організації проведення негласних слідчих дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, забезпечення додержання конституційних прав та законних інтересів учасників досудового розслідування, швидкого, повного та неупередженого розслідування злочинів спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листопада 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 затверджено Інструкцію про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні¹. Ця Інструкція визначає загальні засади та єдині вимоги до організації проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчими органів досудового розслідування або за їх дорученням чи дорученням прокурора уповноваженими оперативними підрозділами (зокрема органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів ДПтС України), а також використання їх результатів у кримінальному провадженні.

Грунтуючись на результатах проведеного дослідження, можна дійти висновку, що діяльність суб'єктів запобіжної роботи УВП може стати надійним гарантом у підтриманні стабільної оперативної обстановки в УВП лише за наявності оптимальної системи законодавчих норм, виконання яких може сприяти вирішенню покладених на спеціальні суб'єкти оперативно-службових завдань.

Таким чином, систему нормативно-правового регулювання запобігання проникненню заборонених предметів до УВП можна диференціювати за трьома

---

¹ Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні: наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

рівнями: 1) міжнародний; 2) загальнодержавний; 3) відомчий та міжвідомчий. Правові норми, що містяться у всіх перелічених нормативно-правових актах, складають систему правових норм, що регулюють запобігання проникненню заборонених предметів до УВП.

Існуючі на сьогоднішній день проблеми проникнення заборонених предметів до УВП показують, що наявність у місцях позбавлення волі заборонених предметів саме по собі протиправне явище і до того ж провокує засуджених на злісні порушення встановленого порядку відбування покарання. Зазначено, що ці негативні моменти в УВП свідчать про те, що в забезпеченні безпечної діяльності УВП ДПтС України ще є серйозні проблеми, що вимагають глибокого аналізу, вивчення і вироблення кардинальних заходів з профілактики факторів і умов проникнення заборонених предметів до засуджених у місцях відбування ними покарання.

Теоретичне, правове та практичне вирішення даних проблем дозволить стабілізувати оперативну обстановку в УВП, підвищити ефективність заходів щодо запобігання пенітенціарній злочинності взагалі і проникненню заборонених предметів до УВП зокрема. Нами використана оптимальна, з точки зору задач дослідження, сукупність загальнонаукових та спеціальних наукових методів пізнання, зокрема: діалектичний, історико-правовий, логіко-юридичний, статистичний, соціологічний методи, що дозволило автору розкрити стан наукової проблеми дослідження.

2. Стан, структура та динаміка проникнення заборонених предметів до установ виконання покарань

Показники злочинності підлягають вимірюванню для отримання уявлення про її розміри, міру змінюваності, ймовірність та величину майбутнього прояву, а також розроблення відповідно до цього предметних заходів щодо запобігання та протидії злочинним проявам. Вимірювання злочинності за основними її параметрами здійснюється насамперед через збір та накопичення офіційних статистичних показників за формами державної статистики. Функцію реєстрації та накопичення інформації щодо проявів злочинності виконують правоохоронні та судові органи¹.

До якісних показників злочинності належать її структура і характер. Вони характеризують злочинність з якісного боку і у більшості випадків визначають криміногенну ситуацію у державі, вказують на найбільш криміналізовані сфери суспільного життя, а також основні тенденції злочинності у суспільстві.

До якісних показників злочинності належать її структура і характер. Вони характеризують злочинність з якісного боку і у більшості випадків визначають криміногенну ситуацію у державі, вказують на найбільш криміналізовані сфери суспільного життя, а також основні тенденції злочинності у суспільстві.

Ціна злочинності у кримінології є ключовим елементом характеристики самої злочинності та складовою інформаційної моделі злочинності. Під ціною злочинності слід розуміти прямі та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає держава і суспільство внаслідок вчинення злочинів, спрямовані на подолання наслідків злочинних діянь, утримання всієї правоохоронної, пенітенціарної системи, та інших інститутів держави, а також сукупні активи злочинних угруповань і їх витрати на підтримку своєї злочинної діяльності².

На нашу думку, Н.В. Сметаніна абсолютно вірно звернула увагу на фундаментальні методологічні питання кримінологічної науки, проте у поняття ціни злочинності чомусь не включено прямі та побічні витрати фізичного, матеріального, морального, духовного характеру, яких зазнає конкретна людина, ведеться мову лише про суспільство та державу, тоді як навіть штраф як вид покарання за вчинений злочин сплачується засудженим державі – конкретний потерпілий від злочину за власні кошти має доводити у суді про його збитки. Це яскраво демонструє катастрофічну ситуації проблеми потерпілого від злочину та жертви злочинів.

УВП серед пенітенціарних інституцій припускають найбільш високий ступінь ізоляції засудженого від суспільства і призначені для тримання осіб, що відрізняються підвищеним ступенем суспільної небезпеки, високим рівнем соціально-моральної занедбаності. Поміщаючи засуджених до УВП, держава намагається убезпечити себе від особи, яка має підвищену небезпеку, і

¹ Закалюк А. П. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: Наук.-практ. посібник / А. А. Бова, В. І. Женунтій, А. П. Закалюк та ін.; За заг. ред. А. П. Закалюка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 156.

² Сметаніна Н. В. Наукові підходи до теорії злочинності у сучасній українській кримінології : монографія / Н. В. Сметаніна ; за заг. ред. В. В. Голіни. – Харків : Право, 2016. – С. 156-159.

переводячи злісних порушників установленого порядку відбування покарання (однією з підстав визнання засудженого злісним порушником установленого порядку відбування покарання ст. 133 КВК України визначає вживання спиртних напоїв, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів; виготовлення, зберігання, купування, розповсюдження заборонених предметів) з виправних колоній меншого рівня безпеки до колоній вищого рівня безпеки, адміністрація установ усуває негативний вплив таких засуджених на основну масу спецконтингенту.

Незважаючи на те, що за останні роки кількість засуджених в УВП України постійно знижується, саме ця категорія кримінально небезпечних осіб становить реальну загрозу безпеці суспільства і одночасно є якщо не зовсім безнадійною, то вкрай важкою в плані виправного впливу.

Засуджені, які відбувають покарання в УВП, як правило, мають високий ступінь суспільної небезпеки, становлять реальну загрозу суспільству, а направлення їх у вказані установи продиктовано, як нам видається, більшою мірою бажанням держави ізолювати їх від законослухняних громадян, не допустити вчинення ними нового злочину. Стійкі, закоренілі злочинні установки особистості у таких засуджених складають непереборну перешкоду на шляху заходів виховного впливу.

Станом на 25 грудня 2015 р. на профілактичних обліках у відділах нагляду і безпеки виправних колоній перебувало 4 988 злісних порушників режиму відбування покарання. Найбільша кількість таких осіб у розрахунку на одну тисячу засуджених перебувала в установах Волинської (164), Львівської (111), Кіровоградської (101), Сумської (99), Рівненської (74), Тернопільської (71) та Київської (69) областей, при середньому показнику – 51 особа.

На інших профілактичних обліках перебувало: 818 осіб – схильних до втечі, 322 – до нападу та захоплення заручників, 724 – до злісної непокори, 3 430 – до самогубства або членоушкодження, 99 – до виготовлення зброї або вибухових пристроїв, 2 541 – до вживання і розповсюдження наркотичних речовин та 771 – організатори азартних ігор під матеріальну зацікавленість.

В чергових частинах УВП зареєстровано 125 229 порушень засудженими вимог установленого порядку відбування покарання, що на 7 % менше ніж у 2012 р. (134 963 порушення).

За допущені порушення у 66 059 випадках, або 36,4 % накладалися стягнення правами начальників установ та 45 636 або 36,4 % – правами начальників відділень соціально-психологічної служби (СПС). При цьому, порівняно з 2014 р., кількість заходів стягнення правами начальників установ зменшилася на 4 %. Кількість застосованих до засуджених крайніх заходів дисциплінарного впливу у виді поміщення в дисциплінарний ізолятор (ДІЗО) (карцер) та переведення до приміщення камерного типу (ПКТ) (одиначної камери (ОК)) зменшилася на 5 % та 9 % відповідно.

Разом з тим, в деяких УВП робота щодо організації оперативно-розшукової діяльності та боротьби зі злочинністю проводиться на низькому рівні, що підтверджується надзвичайними подіями, які були допущені в УВП у

2013 р., а саме: вбивства засуджених у Оріхівській виправній колонії (№ 88) та в лікувальному закладі при Вільнянській виправній колонії (№ 20) управління ДПтС України в Запорізькій області; нанесення тяжких тілесних ушкоджень засудженому у Комісарівській виправній колонії управління ДПтС України в Луганській області (№ 22) в результаті чого останній помер; групову втечу з-під варти шляхом подолання основної огорожі засудженими з Південної виправної колонії управління ДПтС України в Одеській області (№ 51), втечу з-під варти (на ривок) засудженим з Брянківської виправної колонії управління ДПтС України в Луганській області (№ 11) та втечу засудженого з Кременчуцької виховної колонії управління ДПтС України в Полтавській області; спробу втечі двома засудженими з Петрівської виправної колонії управління ДПтС України в Кіровоградській області (№ 49) за допомогою гелікоптера та спробу втечі засудженим з Ольшанської виправної колонії управління ДПтС України в Миколаївській області (№ 53); групову бійку засуджених у Синельниківській виправній колонії управління ДПтС України в Дніпропетровській області (№ 94); нанесення тілесних ушкоджень різних ступенів тяжкості засудженим у Солонянській виправній колонії управління ДПтС України у Дніпропетровській області (№ 21), Піщанській виправній колонії управління ДПтС України у Вінницькій області (№ 59), Казанківській виправній колонії управління ДПтС України в Миколаївській області (№ 93) та Біленківській виправній колонії управління ДПтС України в Запорізькій області (№ 99); нанесення тілесних ушкоджень персоналу Житомирської (№ 4) та Коростенської (№ 71) виправних колоній управління ДПтС України в Житомирській області, Калінінської (№ 27) та Мічурінської (№ 57) виправних колоній управління ДПтС України в Донецькій області, Петрівської виправної колонії управління ДПтС України в Кіровоградській області (№ 49), Суходільської виправної колонії управління ДПтС України в Луганській області (№ 36), Маневицької виправної колонії управління ДПтС України у Волинській області (№ 42), Північної виправної колонії управління ДПтС України в Херсонській області (№ 90) та Новобузького виправного центру управління ДПтС України в Миколаївській області (№ 103). За фактами зазначених надзвичайних подій проводилися службові розслідування, з виїздом до установ вивчалися причини та умови, що сприяли їх вчиненню, наказами начальників УВП, територіальних органів ДПтС України та ДПтС України винні посадові особи притягувалися до дисциплінарної відповідальності.

Вчинений засудженими злочин під час відбування покарань не тільки заподіює шкоду об'єкту посягання, а й чинить негативний вплив на нормальне функціонування УВП.

Досліджувані нами правопорушення відрізняються підвищеною суспільною небезпекою, що вимагає від оперативних підрозділів УВП проведення комплексу оперативно-розшукових, режимних заходів, а також інших передбачених законом дій, спрямованих на попередження і виявлення злочинів, вчинених в установах, а також порушень встановленого порядку відбування покарання. Структура проникнення заборонених предметів до УВП

обмежена й обумовлена ізоляцією винних від суспільства. Суспільна небезпека таких діянь більшою мірою полягає в антигромадському прецеденті й негативній орієнтації винного.

Поглиблене вивчення кримінологічної характеристики проникнення заборонених предметів до УВП передбачає вимір кількісно-якісних показників стану, структури та динаміки проникнення заборонених предметів до УВП. З цього приводу дослідники зазначають, що «стан, структура та динаміка злочинності» є поняттям більш вузьким за поняття «кримінологічна характеристика» і є однією зі складових цього поняття [83, с. 177], наголошуючи на тому, що основним показником і своєрідним «індикатором» оцінювання реального стану вчинення засудженими злочинів та інших правопорушень в УВП, та ефективності запобігання їм є статистика.

Зокрема, протягом 2002 р. (з часу прийняття нового КК України) в УВП та слідчих ізоляторах засудженими та особами, взятими під варту, вчинено 407 злочинів, 2003 р. – 377, 2004 – 324, 2005 – 385, 2006 – 408, 2007 – 489, 2008 – 536, 2009 – 422, 2010 – 404, 2011 – 465, 2012 – 576, 2013 р. учинено 515 злочинів.

Злочини у сфері обігу наркотичних засобів у структурі усієї злочинності в УВП та слідчих ізоляторах становлять значну частку (до 34,2 %), однак при цьому характеризуються високим ступенем латентності. Слід констатувати, що не про всі злочини стає відомо правоохоронним органам (насамперед оперативним апаратам УВП) і не всі виявлені факти належно розслідують.

Щодо рівня пенітенціарної наркозлочинності та його співвідношення (питомої ваги) із рівнем злочинності в УВП та слідчих ізоляторах ДПтС України, то за статистичними даними пенітенціарного відомства він виглядає таким чином: 2008 р. – 28 злочинів (5,2 %), 2009 – 54 (12,8 %), 2010 – 81 (20,0 %), 2011 – 159 (34,2 %), 2012 – 188 (32,6 %), 2013 р. – 167 (32,4 %). Як справедливо наголошується у відомчих оглядах ДПтС України, загалом зростання злочинності в УВП та слідчих ізоляторах в основному відбувається за рахунок активізації роботи оперативних підрозділів щодо боротьби із незаконним обігом наркотичних речовин серед засуджених та осіб, узятих під варту.

Таким чином, протягом 2008–2015 рр. відбувалася динаміка щодо зростання рівня вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів у структурі усієї злочинності в УВП та слідчих ізоляторах з 28 злочинів у 2008 р. до 188 – у 2012 р., або на 570 %. За останній рік відбулося незначне зменшення цього рівня з 188 до 167 злочинів, тобто на 11,2 %. Проте це аж ніяк не свідчить про задовільний рівень запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів у пенітенціарній системі. Найвищу питому вагу злочинів у сфері обігу наркотичних засобів у структурі усієї злочинності в УВП та слідчих ізоляторах зафіксовано у 2011 р. – 34,2 %, що пояснюється значною кількістю таких злочинів, учинених у 2011 р. (159) та порівняно незначною (у співвідношенні з іншими роками) кількістю злочинів по всій пенітенціарній системі за вказаний рік (465).

Скасування обмежень на отримання посилок та передач засудженим потягло за собою й іншу проблему – забезпечення належного порядку утримання засуджених. На це звертають увагу і опитані нами співробітники УВП, зазначивши, що скасування обмеження на отримання посилок і передач вплинуло на стан дотримання режимних вимог в УВП (66,9 %); 89,1 % із опитаних вважають, що цей крок вплинув на забезпечення режиму негативно. Ми повністю погоджуємось з отриманими результатами, адже у значній кількості посилок і передач з продуктами харчування, які надходять засудженим співробітники ВК виявляють заборонені предмети (наркотичні засоби, мобільні телефони, гроші тощо). Про факти виявлення заборонених предметів постійно повідомляє центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання покарань, за результатами проведених спец операцій «Щит» і «Заслон».

Так, із метою забезпечення правопорядку в УВП та слідчих ізоляторах ДПтС України під час травневих свят, надійного перекриття каналів надходження у зони, що охороняються, заборонених до використання речей і предметів, а також запобігання їх виготовленню засудженими та особами, взятими під варту, вказівкою Голови ДПтС України від 16.04.2014 № 2/2/1-9-ЧЧ, а також відповідно до наказу Державного департаменту України з питань виконання покарань (ДДУПВП) від 22.10.2004 № 205/дск у період з 21 по 30 квітня 2014 р. проведено спеціальну операцію під умовним найменуванням «Заслон», а у період з 30 квітня по 10 травня 2014 р. особовий склад було переведено на посиленій варіант несення служби із проведенням спеціальної операції під умовним найменуванням «Щит».

Протягом спеціальних операцій оперативними службами було виявлено:

- 979 засуджених, схильних до виготовлення заборонених предметів та втягування працівників у неслужбові стосунки;
- 270 осіб з числа персоналу, які підозрюються або потенційно схильні до встановлення неслужбових стосунків;
- 353 родичі засуджених та інші особи, які підозрюються у постачанні засудженим заборонених предметів;
- 703 місця виготовлення або зберігання заборонених речей;
- до територіальних ОВС (управлінь Національної поліції) та Служби безпеки України направлено 203 повідомлення з питань незаконного надходження до установ заборонених предметів.

У результаті вжитих заходів попереджено 284 спроби доставки заборонених предметів до зон, що охороняються, через канали надходження (кімнати побачень, КПП, перекиди тощо). За спробу передати засудженим заборонені предмети на 28 осіб оформлені відповідні матеріали щодо притягнення їх до адміністративної відповідальності. З метою виявлення в зонах, що охороняються, заборонених до використання предметів, персоналом УВП та слідчих ізоляторів проведено 296 загальних обшуків територій та приміщень житлових і виробничих зон. Завдяки вжитим заходам під час проведення спеціальних операцій «Заслон» та «Щит» в зонах, що

охороняються, було вилучено 5,32 г. наркотичних засобів, 985 гривень, 1110,7 л. рідини із запахом бродіння, 22,5 л. спиртних напоїв, 156 одиниць виробів широкого вжитку та 758 мобільних телефонів.

Найбільшу кількість мобільних телефонів у перерахунку на одну тисячу засуджених було вилучено в зонах, що охороняються, УВП та слідчих ізоляторах управлінь ДПтС України в м. Києві та Київській області, Одеської, Волинської, Запорізької, Львівської та Луганської областей. Гроші вилучалися в установах управлінь ДПтС України в Донецькій, Запорізькій, Луганській та Полтавській областях, спиртні напої – в установах управлінь ДПтС України в м. Києві та Київській області, Донецькій, Луганській, Одеській, Рівненській та Чернігівській областях. Наркотичні засоби вилучалися в установах управління ДПтС України в Донецькій області.

При спробі доставки до зон, що охороняються, було вилучено 284,608 г. наркотичних засобів, 295,15 л. спиртних напоїв, 14 624 гривні та 837 мобільних телефонів.

Найбільшу кількість грошей при спробі доставки до зон, що охороняються, в перерахунку на одну тисячу засуджених вилучено в УВП та слідчих ізоляторах управлінь ДПтС України в Донецькій, Кіровоградській, Луганській, Полтавській та Чернігівській областях, мобільних телефонів – в установах управлінь ДПтС України в м. Києві та Київській області, Донецькій, Запорізькій, Луганській, Львівській, Одеській та Полтавській областях. Наркотичні засоби вилучалися при спробі їх доставки до установ управлінь ДПтС України у Волинській, Івано-Франківській, Одеській, Рівненській, Сумській, Хмельницькій та Черкаській областях¹.

Зважаючи на викладене, є всі підстави констатувати, що основною проблемою є те, що персонал не спроможний ретельно перевірити таку велику кількість посилок і передач, а засуджені використовуючи різноманітні хитрощі приховують заборонені предмети, які дуже важко виявити. Неналежна технічна оснащеність УВП також іде на користь засудженим.

Протягом 2008–2015 рр. тенденція проникнення та виявлення заборонених предметів до УВП має таку динаміку:

2008 р. – за результатами засідань колегій ДДУПВП зроблено висновок, що на недостатньому рівні проводилася робота щодо перекриття каналів доставки засудженим наркотичних речовин. Незважаючи на наявність такої інформації, в ряді УВП управлінь ДДУПВП у АР Крим, Волинській, Одеській, Херсонській та Черкаській областях протягом останніх двох (тобто 2007, 2008. – Л. Я.) років не було порушено жодної кримінальної справи за вчинення злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних речовин.

Незважаючи на те, що протягом 2008 р. у зонах, що охороняються, вилучено 1412 одиниць колоче-ріжучих предметів, кримінальна справа за

---

¹ Результати проведення в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах спеціальних операцій під умовними найменуваннями «Заслон» та «Щит» // Державна пенітенціарна служба України > Головна > Прес-служба > Новини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/722862>.

ст. 263 КК України (незаконне виготовлення та носіння холодної зброї) порушена тільки у ВК №12 Харківської області [160, с. 7].

2009 р. – рівень застосування статей 307–309 (пов'язані з незаконним обігом наркотиків) КК України на 1 тис. засуджених склав 0,49 або 12 %. Найвищим цей показник був в УВП Запорізької (1,36), Київської (1,46) та Львівської (2,76) областей [158, с. 4].

Незважаючи на те, що протягом 2009 р. відмічався ріст злочинів за ст. 307–309 КК України, а саме з 28 до 54, або практично в 2 рази, вказаний напрям продовжував залишатись на недостатньому рівні. Так, у регіональних управліннях ДДУПВП у АР Крим, Херсонській та Черкаській областях, незважаючи на наявність оперативної інформації щодо розповсюдження наркотичних засобів, протягом останніх трьох (тобто 2007, 2008, 2009. – Л. Я.) років не було порушено жодної кримінальної справи за вчинення таких злочинів.

Незважаючи на те, що протягом 2009 р. у зонах, що охороняються, вилучено 718 одиниць колюче-ріжучих предметів, порушено тільки одну кримінальну справу за ст. 263 КК України (незаконне виготовлення та носіння холодної зброї) у ВК № 73 Житомирської області [158, с. 7–8].

2010 р. – на виконання доручення Президента України щодо активізації роботи, спрямованої на протидію наркоманії, злочинності у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів ДПтС України було вжито ряд заходів щодо виявлення та перекриття каналів надходження до засуджених наркотичних речовин, профілактики та розкриття злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів. Зокрема, протягом 2010 р. відмічається значне збільшення кількості кримінальних справ за ст. 307–309 КК України, а саме з 54 до 81, або на 50 %. Кращих результатів у 2010 році досягнуто в УВП Луганської (22 кримінальні справи), Запорізької (12), Донецької (9), Вінницької, Київської, Львівської (по 5 відповідно) областей. Незважаючи на це, слід зазначити, що в УВП управлінь ДПтС України у Миколаївській, Тернопільській, Херсонській та Чернівецькій областях, незважаючи на наявність оперативної інформації щодо розповсюдження наркотичних засобів, протягом останніх трьох (тобто 2008, 2009, 2010. – Л. Я. та В. Ш.) років не порушено жодної кримінальної справи за вчинення таких злочинів.

Незважаючи на те, що протягом 2010 р. у зонах, що охороняються, вилучено 1432 одиниці колюче-ріжучих предметів, кримінальних справ за ст. 263 КК України (незаконне виготовлення та носіння холодної зброї) у 2010 р. не порушено.

2011 р. – протягом зазначеного періоду відмічається значне збільшення кількості кримінальних справ, порушених за статтями 307–309 КК України, а саме з 94 у 2010 р. до 159, або майже на 70 %. У 2009 р. таких справ було порушено лише 54, тобто станом на початок 2012 р. їх кількість збільшилась майже на 200 %.

В аналітичних матеріалах ДПтС України за підсумками 2011 р. було наголошено на необхідності активізувати зазначений напрям діяльності в УВП та слідчих ізоляторах Волинської, Закарпатської, Хмельницької, Тернопільської та Чернівецької областей, де протягом зазначеного періоду за статтями 307–309 КК України було порушено по 1 кримінальній справі відповідно.

Протягом 2011 р. за статтею 307 КК України (незаконний збут наркотичних засобів) порушено лише 12 справ, або 7,5 % від загальної кількості кримінальних справ у сфері обігу наркотичних засобів. Такі кримінальні справи порушувались лише в УВП Донецької (1), Запорізької (1), Кіровоградської (3), Луганської (1), Львівської (2), Одеської (2), Харківської (1) та Чернівецької (1) областей.

Протягом 2012 р. значно активізовано роботу оперативних підрозділів у напрямі протидії наркозлочинності серед засуджених та осіб, узятих під варту. Зокрема, у 2012 р. серед засуджених та осіб, узятих під варту, за матеріалами оперативних підрозділів викрито 188 злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, що на 19 % більше, ніж у 2011 році.

Кращих показників за зазначеним напрямом діяльності досягнуто в УВП та слідчих ізоляторах Кіровоградської, Луганської та Черкаської областей. Потребує значного покращення зазначений напрям роботи в УВП та слідчих ізоляторах Вінницької, Закарпатської та Хмельницької областей.

Протягом другого півріччя 2012 року найкращих показників за напрямом документування протиправної поведінки осіб, які займаються збутом наркотичних речовин в УВП та слідчих ізоляторах, досягнуто у ВК №№ 48, 50, 110, 62, 102 Львівської, Черкаської областей та АР Крим.

Так, 03.08.2012 оперативними працівниками Львівської виправної колонії управління ДПтС України в Львівській області (№ 48) в районі 7 ділянки зовнішньої забороненої зони зазначеної установи було виявлено та вилучено обмотаний скотчем згорток, усередині якого перебував флакон із рідиною коричневого кольору невідомої етіології. Висновком спеціаліста НДЕКЦ встановлено, що виявлена та вилучена рідина є опієм ацетильованим.

У результаті проведення спільних із працівниками СБНОН Личаківського РВ ЛМУ ГУМВС України в Львівській області оперативно-розшукових заходів було встановлено, що громадянин Х., який раніше відбував покарання у Львівській виправній колонії (№ 48), за попередньою змовою із засудженим С. здійснив перекид наркотичних речовин до зони, що охороняється. За результатами проведених оперативно-розшукових заходів засудженого С. було притягнуто до кримінальної відповідальності за ч. 3 ст. 27, ч. 2 ст. 307 КК України.

Незважаючи на те, що протягом 2012 р. у зонах, що охороняються, було вилучено 2322 одиниці колюче-ріжучих предметів, документування протиправної поведінки засуджених, які займаються їх виготовленням, здійснювалось лише оперативними працівниками у ВК №№ 73, 19, 11, 14 та ВЦ № 132 управлінь ДПтС України в Житомирській, Луганській, Одеській, м. Києві та Київській областях.

Так, 02.10.2012 у процесі реалізації оперативної інформації в рамках оперативно-розшукової справи оперативними працівниками Одеської виправної колонії управління ДПтС України в Одеській області (№ 14) у слюсарній майстерні ливарного цеху № 1 зазначеної установи було затримано засудженого Б., який на заточувальному верстаті виготовляв ніж.

Згідно з довідкою експерта НДЕКЦ ГУ МВС України в Одеській області вилучений у засудженого Б. ніж виготовлений кустарним (саморобним) способом по типу мисливських ножів загального призначення, який відноситься до холодної зброї загального призначення. Засудженого Б. притягнуто до кримінальної відповідальності за ознаками злочину, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК України.

За наявною інформацією останнім часом набуло масового поширення вчинення засудженими шахрайських дій за допомогою мобільних телефонів, що зайвий раз підтверджує суспільну небезпеку проникнення та обігу в середовищі засуджених заборонених предметів. Зокрема, окремі засуджені в нічний час безперешкодно телефонують громадянам на номери мобільних або домашніх телефонів і, представляючись представниками міліції, повідомляють, що їх родичі (як правило, діти) затримані за вчинення злочину. В обмін за звільнення останніх від кримінальної відповідальності засуджені вимагають грошові кошти, які повинні бути передані їх пособникам або перераховані на електронні рахунки. Разом із тим, документування таких протиправних дій засуджених здійснювалось лише оперативними підрозділами у ВК №№ 101, 35, 47 Запорізької, Київської та Львівської областей.

Так, протягом серпня-вересня 2012 р. відносно мешканців міста Запоріжжя невідомими особами було вчинено низку шахрайських дій, які були пов'язані з привласненням грошових коштів шляхом введення в оману повідомленням по телефону про притягнення близьких родичів до кримінальної відповідальності та необхідності сплати грошової винагороди для її уникнення. За фактом вчинення шахрайських дій невідомими особами 27.08.2012 прокурором Шевченківського району м. Запоріжжя було порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченого ч. 1 ст. 190 КК України.

За наявною інформацією відділу оперативно-розшукової роботи управління ДПтС України в Запорізькій області, шахрайські дії вчинялися засудженими Кам'янської виправної колонії (№ 101). За результатами проведення спільних оперативно-розшукових заходів оперативними підрозділами управління ДПтС України в Запорізькій області та ЗМУ ГУМВС України в Запорізькій області за фактом вчинення шахрайських дій відносно мешканців м. Запоріжжя було встановлено, що телефонні дзвінки дійсно проводилися з мобільного телефону невідомими особами з території житлової зони Кам'янської виправної колонії (№ 101). У подальшому було встановлено, що до шахрайських дій можливо причетні засуджені Г., К., Е., Р. та К.

Ураховуючи особливу складність справи та необхідність проведення за нею великої кількості слідчих та оперативно-розшукових заходів, із метою

всебічного, повного і об'єктивного розслідування 13.09.2012 було утворено слідчо-оперативну групу з числа оперативних працівників управління ДПтС України в Запорізькій області та ЗМУ ГУМВС України в Запорізькій області.

Беручи до уваги, що за вказаною адресою і місцем перебування вказаних засуджених можуть перебувати заборонені для користування засудженими засоби зв'язку, які використовуються для вчинення шахрайських дій, а також можуть перебувати інші предмети, які мають значення для встановлення істини по справі, співробітниками управління ДПтС України в Запорізькій області та ЗМУ ГУМВС України в Запорізькій області було здійснено обшук на території колонії під час вчинення шахрайських дій, тобто 14.09.2012 у період часу з 4 години до 6 години, який був санкціонований прокурором м. Запоріжжя.

Під час проведення обшуку було вилучено засоби мобільного зв'язку, а також записи, які використовувалися вищевказаними засудженими для вчинення злочинних дій. У ході проведення спільних оперативно-розшукових заходів та слідчих дій було доведено причетність засуджених Г., К., Е., Р. та К. до вчинення трьох епізодів шахрайських дій відносно мешканців м. Запоріжжя].

У 2013 р. у виправних колоніях проведено 229 320 обшуків, із них 1 624 – загальних, 177 484 – вибіркового та 50 212 – контрольних. За результатами обшуків, у зонах, що охороняються, порівняно з 2012 р., у 53 рази більше вилучено доларів США, на 25 % збільшилися показники вилучення колючо-ріжучих предметів, на 12 % – браги та на 0,4 % мобільних телефонів. Разом із тим, на 34 % зменшився показник вилучення гривень, майже на 34 % – наркотичних речовин та на 7 % – спиртних напоїв.

При спробі доставки до зон, що охороняються, у 10 разів збільшився показник вилучення євро, на 29 % – мобільних телефонів, на 27 % – спиртних напоїв та на 9 % доларів США. Поряд із цим, на 24 % зменшився показник вилучення гривень, майже на 21 % – наркотичних речовин.

Загалом, за результатами обшуків, проведених у зонах, що охороняються, у 2013 р. було вилучено:

- 34 038 гривень (за 2012 р. – 51 537);
- спиртних напоїв – 96,7 л (104,15), браги – 11 867 л (10 506);
- наркотичних речовин – 918,864 г (1 388,184);
- мобільних телефонів – 11 365 шт. (11 319);
- колюче-ріжучих предметів – 3 089 од. (2 322).

При спробі доставки у зони, що охороняються, вилучено:

- 146 568 гривень (за 2012 р. – 193 871);
- 2 540 доларів США (2 311);
- 550 Євро (55);
- спиртних напоїв – 3 622 л (2 651);
- мобільних телефонів – 9 364 шт. (6 643);
- наркотичних речовин – 10 089,083 г (12 707,894).

Із загальної кількості заборонених предметів, що були вилучені працівниками виправних колоній, переважна більшість вилучена при спробі доставки до зон, що охороняються, крім мобільних телефонів.

Найбільшу кількість грошей у зонах, що охороняються, в перерахунку на одну тисячу засуджених вилучено у виправних колоніях Луганської (1026 гривен), Донецької (865), Сумської (401) та Київської (395) областей при середньому показникові 348 гривен. Взагалі не вилучалися гроші в установах Миколаївської, Тернопільської, Харківської, Херсонської, Чернігівської та Чернівецької областей.

Найбільше мобільних телефонів у зонах, що охороняються, в перерахунку на одну тисячу засуджених при середньому показникові 115 одиниць вилучено у виправних колоніях Запорізької (482), Одеської (444), Волинської (320), Київської (293) та Львівської (181) областей. Найменше мобільних телефонів вилучено в установах Харківської (1), Хмельницької (8), Сумської (17) та Черкаської (18) областей.

Кількість мобільних телефонів, що потрапляють до засуджених, постійно збільшується. Крім цього, показник вилучених мобільних телефонів у зонах, що охороняються, майже на 18 % більший ніж при спробі доставки, що свідчить про незадовільну роботу персоналу установ щодо попередження надходження цих предметів до зон, що охороняються.

Засуджені за допомогою мобільних телефонів підтримують зв'язок між собою в різних установах, координують свої дії, звертаються до правозахисних організацій та засобів масової інформації, надаючи їм викривлену та неправдиву інформацію про стан справ в установах з метою тиску на адміністрацію і одержання непередбачених законом пільг, а також вчиняють інші протиправні дії та злочини. Зокрема, у Петрівській виправній колонії управління ДПтС України в Кіровоградській області (№ 49) засуджений Т. за допомогою мобільного телефону спланував та намагався вчинити втечу з установи з використанням вертольоту. 16.03.2013 на територію локальної ділянки установи здійснив посадку спортивний чотирьохмісний вертоліт, в кабіні якого перебувало дві особи, в однієї з яких в руках був муляж автомата «Калашнікова». Відразу ж після цього, з приміщення відділення СПС вибігли два засуджені, які намагались вчинити втечу на вертольоті, але були затримані персоналом установи. Крім цього, у травні 2013 р. засуджений К., який відбував покарання у цій же установі, за допомогою мобільного телефону повідомив про замінування залізничного вокзалу в м. Києві.

Також за допомогою мобільних телефонів засудженими у 2013 р. вчинено ряд злочинів, пов'язаних із шахрайськими діями. Так, окремі засуджені, маючи у користуванні мобільні телефони, у нічний час безперешкодно телефонували громадянам на номери мобільних або домашніх телефонів і, відрекомендувавшись представниками міліції, повідомляли, що їх родичі (як правило діти) затримані за вчинення злочину. Для вирішення питання про звільнення останніх від кримінальної відповідальності засуджені вимагали передати грошові кошти їх співучасникам, або перераховувати на електронні

рахунки. Так, засуджений М., який відбував покарання в Чорнухинській виправній колонії управління ДПтС України в Луганській області (№ 23), за допомогою мобільного телефону у період з травня по вересень 2013 р. вчинив п'ять випадків шахрайських дій відносно інших громадян. Крім того, у зазначеній установі працівниками ОВС викрито факти вчинення таких шахрайських дій ще двома засудженими. У Перевальській виправній колонії управління ДПтС України в Луганській області (№ 15) працівниками ОВС задокументовано 20 епізодів вчинення шахрайських дій, вчинених групою засуджених, які відбували покарання у зазначеній установі.

Крім цього, адміністрація деяких УВП ігнорує вимоги розпорядження Держдепартаменту від 27.12.2010 № 376 щодо порядку обліку та зберігання мобільних телефонів, які вилучені в зонах, що охороняються. Зазначені недоліки виявлялися представниками апарату ДПтС України під час перевірок оперативно-службової діяльності УВП управлінь ДПтС України в Житомирській, Київській, Полтавській, Миколаївській та Рівненській областях. Крім цього, подібні порушення виявлялися представниками прокуратури у Березанській (№ 95) та Городищенській (№ 96) виправних колоніях, про що зазначалося у відповідному Поданні Генеральної прокуратури України від 03.07.2013 № 16-509вих-13.

У 2015 р. кількість наркотичних речовин, вилучених в зонах, що охороняються, порівняно з 2014 р., збільшилася майже на 34 %. Наркотичні речовини вилучалися у виправних колоніях Вінницької, Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Кіровоградської, Луганської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Херсонської та Черкаської областей.

З боку керівників окремих територіальних органів ДПтС України та УВП у 2015 р. не приділялося достатньої уваги щодо протидії такому негативному явищу, як виготовлення засудженими саморобних спиртвмістовних речовин («браги»), вживання яких призводить до вчинення засудженими злочинів, конфліктних ситуацій та інших правопорушень.

Найбільшу кількість браги в перерахунку на одну тисячу засуджених при середньому показникові 121,2 літри вилучено у виправних колоніях Київської (657), Одеської (343), Запорізької (270), Львівської (247,3) та Волинської (235) областей. Найменше браги вилучено у виправних колоніях Харківської (0,7), Чернівецької (14,8) та Тернопільської (22) областей.

Разом із тим, результати обшуків, проведені працівниками апарату ДПтС України протягом 2015 р., показали, що керівники деяких установ ігнорують вимоги щодо належного перекриття каналів надходження до засуджених заборонених предметів, не приділяють цьому напряму оперативно-службової діяльності належної уваги, а деколи взагалі приховують інформацію про наявність в УВП заборонених предметів. Так, у зонах, що охороняються, УВП управлінь ДПтС України в Вінницькій, Дніпропетровській, Донецькій, Житомирській, Київській, Луганській та Одеській областях вилучалися наркотичні засоби, гроші, спиртні напої, мобільні телефони та аксесуари до

них, колючо-ріжучі предмети, гральні карти, вироби ширвжитку, необліковані DVD-плеєри та диски до них тощо.

Крім того, персоналом апарату ДПтС України організовувались та проводились обшукові заходи із залученням співробітників територіальних органів ДПтС України, в користуванні яких є нелінійні локатори «Лорнет». Зокрема, у 2015 р. зібраними групами такі заходи проведено у Білоцерківській (№ 35) та Бучанській (№ 85) виправних колоніях управління ДПтС України в м. Києві та Київській області, Личаківській (№ 30) та Дрогобицькій (№ 40) виправних колоніях управління ДПтС України у Львівській області, Катеринівській (№ 46) виправній колонії управління ДПтС України в Рівненській області, Петрівській (№ 49) виправній колонії управління ДПтС України в Кіровоградській області, а також в ряді слідчих ізоляторів. У результаті проведених обшуків в зонах, що охороняються, вилучено 723 мобільних телефони, 835 зарядних пристроїв, 133 сім-карти операторів мобільного зв'язку, 96 батарей живлення до мобільних телефонів, 192 колоди гральних карт, 5 623 гривень та значну кількість інших заборонених предметів.

Як свідчить відповідний аналіз, основною причиною потрапляння до зон, що охороняються, заборонених предметів є неефективне перекриття каналів їх надходження. Згідно з інформацією територіальних органів ДПтС України протягом 2015 р. встановлено 10 532 випадки надходження до засуджених заборонених предметів, з них 7 342 або 70 % становлять перекиди, у 1 682 випадках або 16 % канали не були встановлені. Решта заборонених предметів потрапила до засуджених через кімнати тривалих побачень, у посилках (передачах), за допомогою персоналу тощо. Водночас, у виправних колоніях Чернівецької області у 45 %, Вінницької у 41 % та Запорізької у 32 % – канали надходження заборонених предметів встановлені не були, що вказує на поверхове проведення службових перевірок персоналом установ.

Разом із тим, опитування співробітників оперативних і режимних відділів УВП показало, що наркотичні засоби надходять до УВП:

- через кімнату прийому посилок і передач і т. д. – 50,8 %;
- через кімнату тривалих побачень (від родичів засуджених) – 18,1 %;
- шляхом пронесення через збірне відділення (при прямуванні засуджених з етапів) – 15,0 %;
- за допомогою атестованих співробітників адміністрації, що вступили в неслужбові зв'язки, – 10,0 %;
- за допомогою вільнонайманих співробітників (медперсоналу, водіїв, співробітників господарського відділу та ін.) – 5,0 %;
- шляхом пронесення на режимну територію засудженими, залишеними у виправних колоніях максимального рівня безпеки для робіт з господарського обслуговування, – 1,2 % .

Таким чином, можна виокремити основні умови вчинення даного злочину:

– неякісне проведення обшуків співробітниками збірного відділення, кімнати прийому посилок і передач, а також при виведенні засуджених на тривале побачення;

– низький рівень роботи оперативних підрозділів УВП щодо осіб, які вступають у неслужбові зв'язки;

– слабкий контроль за засудженими, залишеними у виправних колоніях максимального рівня безпеки для робіт з господарського обслуговування.

На підставі викладеного можна зробити висновок про існування в УВП латентної злочинності. Аналіз точок зору ряду учених¹ показав, що латентна злочинність – це реальна, але прихована чи незареєстрована частина фактично вчинених злочинів.

Загалом же, якщо брати більш широкий аспект, – надходження усіх видів заборонених предметів до УВП, – воно здійснюється такими способами:

– перекидання через основну огорожу (45 %);

– пронесення через КПП у замаскованому вигляді (27 %);

– приховування в посылках, передачах, бандеролях, листах (9 %);

– провезення у транспортних засобах (16 %);

– приховування в тайниках (3 %)².

Проникнення заборонених предметів до засуджених, які тримаються в УВП, можливо: за наявності серед засуджених осіб, які виношують намір придбати гроші, спиртні напої, наркотики тощо; при існуванні створених засудженими неконтрольованих персоналом каналів і зв'язків з родичами, злочинцями та іншими особами, які перебувають поза місцями позбавлення волі; при вступі окремих співробітників у незаконні зв'язки із засудженими, їх родичами, а також зрощуванні зі злочинним світом; при низькому рівні організації роботи із запобігання проникненню заборонених предметів до УВП, виявлення осіб, схильних до їх придбання, джерел та каналів їх надходження, а також тих, хто доставляє такі предмети до засуджених.

Реальні масштаби латентної злочинності, як правило, не відомі. Вони визначаються шляхом застосування різних соціологічних, статистичних та аналітичних методик (порівняльний аналіз взаємопов'язаних показників пенітенціарної статистики; зіставлення відомостей обліку злочинів і порушень встановленого порядку відбування покарання із статистикою скарг, заяв, листів громадян до контролюючих і наглядових органів; опитування персоналу УВП, засуджених; експертні оцінки фахівців та ін.).

---

¹ Литвак О. М. Латентна злочинність : деякі аспекти / О. М. Литвак // Право України. – 2003. – № 1. – С. 63–64 ; Оболенцев В. Ф. Актуальні проблеми латентної злочинності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Оболенцев Валерій Федорович. – Х., 2001. – 183 с.

² Крачун В. Д. Оперативно-розыскные меры по предупреждению проникновения запрещенных предметов к лицам, содержащимся в исправительных колониях: автореф. дис... к-та юрид. наук: 12.00.09 / В. Д. Крачун. – Владимир, 2006. – С. 7, 16.

3. Причини і умови проникнення заборонених предметів до установ виконання покарань

Учення про причини і умови злочинів в цілому і окремих протиправних діянь є складовою частиною кримінологічної науки. Як справедливо наголошується у спеціальній літературі, завдання визначення причин злочинності в місцях позбавлення волі полягає в утворенні єдиної концепції, так званого «причинного комплексу», де мали б своє місце та роль різні детермінанти злочинності та властивості особистості тих засуджених, що порушують закон про кримінальну відповідальність під час відбування покарань¹.

А.П. Закалюк цілком слушно всі чинники, що обумовлюють злочинність, розподілив на три основні групи:

1) детермінанти соціально-економічного, політичного, організаційно-управлінського, нормативно-правового, соціально-психологічного змісту, що обумовлюють злочинність та інші правопорушення у сфері економіки, управління, службової діяльності;

2) детермінанти в основному соціально-економічного, а також відповідного йому соціально-психологічного, культурологічного, морально-етичного змісту, значною мірою продукованні чинниками першої групи, передусім матеріальними негараздами та соціальними викривленнями, що обумовлюють корисливу мотивацію, у тому числі з метою: а) забезпечення елементарних матеріальних потреб і умов; б) збагачення, задоволення за рахунок цього завищених та зверх високих інтересів побутового комфорту, розваг, моди, прикрас, розкішного життя тощо;

3) детермінанти соціально- та індивідуально-психологічного характеру, що відображають негативне, нігілістичне, виразно індивідуалістичне ставлення до інших людей, цінності їхнього життя, здоров'я, честі, гідності, прав та інтересів, включаючи майнові, а також до правових і моральних норм, які мають забезпечувати їх реалізацію та захист².

Криміногенна ситуація створюється і тоді, коли засуджені не сприймають вимоги про дотримання встановленого порядку відбування покарання. Так, способом придбання заборонених предметів засудженими є схилення ними окремих співробітників до недозволених зв'язків. Створенню у виправних колоніях нелегального обороту грошових коштів сприяють азартні ігри засуджених, що, в свою чергу, є для організаторів ігор одним із способів набуття грошей, створення «общаків» та ін. Гра «під інтерес» може виступати і способом призначення виконавців злочинів, включаючи розправу з неугодами засудженими³.

¹ Джужа О. М. Сутність основних детермінант злочинності в установах виконання покарань / О. М. Джужа // Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посіб. / за ред. О. М. Джужі. – К. : НАВС, 2013. – С. 120.

² Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3-х кн. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 1: Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. – С. 219-220.

³ Барабанов Н. П. Теоретические, организационные, криминологические, психологические и правовые основы предупреждения и пресечения чрезвычайных ситуаций криминального характера (побегов, захватов

Поряд із переліченими вище факторами можна виділити зовнішні та внутрішні фактори проникнення заборонених предметів до УВП¹. До зовнішніх факторів він відносить:

– фактори, пов'язані з кризовим станом економіки: недосконала система ринкових відносин, зниження економічного потенціалу місць позбавлення волі, спад промислового виробництва, різке зменшення коштів на утримання засуджених;

– фактори часу: пора року, час доби (світлий час, сутінки, ніч), періодичність зміни дня і ночі (в полярних і заполярних умовах);

– кліматичні фактори: особливості осінньо-зимового періоду (снігопад, буран, заметіль), особливості весняно-літнього періоду (туман, дощ, проталини, пилова буря);

– географічні та топографічні особливості: характеристика земної поверхні за місцем дислокації установи (степ, гори, ліс і т. д.), наявність і характер водойм (річок, озер, боліт), стан і щільність ґрунту (важливо при підкопах), характер населеного пункту (місто, селище, село).

Однак особливо слід виділити внутрішні фактори, які визначаються даним дослідником, як основні з перелічених вище, котрі утворюють єдину систематизовану схему причин і умов, що впливають на проникнення заборонених предметів до УВП. До них відносяться:

– відсутність належної системи контролю за діяльністю структурних підрозділів з реалізації заходів, спрямованих на запобігання проникненню заборонених предметів на територію УВП;

– проблема компетенції співробітників УВП, приховування фактів викриття співробітників у незаконних зв'язках із засудженими;

– низький рівень організації професійної підготовки та підвищення професійної майстерності співробітників.

Вивчення матеріалів про проникнення заборонених предметів до УВП, спеціальної літератури, аналітичних довідок ДПтС України за напрямками діяльності, а також досвід роботи щодо розгляду справ адміністративного провадження за ст. 188 КУпАП дає підстави для висновку, що більш вдалим видається поділ причин і умов проникнення заборонених предметів до УВП на суб'єктивні (внутрішні) та об'єктивні (зовнішні).

Внутрішньою (суб'єктивною) причиною проникнення заборонених предметів до УВП є:

1) з боку засуджених (їх угруповань негативної спрямованості) – мотивація на придбання наркотиків, зброї, грошей тощо. У мотивації засудженого це взаємозалежні спонукання, бо, в більшості випадків, не реалізувавши якийсь свій товар, не маючи готівки, засуджений позбавлений і можливості придбання предмета, що цікавить його;

зложников, массовых беспорядков) в исправительных учреждениях : моногр. / Н. П. Барабанов, В. Н. Савардунова. – Рязань, 2008. – С. 56.

¹ Костюк М. Ф. Уголовно-правовые и криминологические проблемы борьбы с преступностью в исправительных учреждениях : автореф. дисс. на соискание учен. степени доктора юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право» / М. Ф. Костюк. – М., 2000. – С. 31.

2) з боку осіб, які здійснюють пронесення заборонених предметів до УВП, – відповідна правовому статусу мотивація особи, яка здійснює таке пронесення, і яка, за результатами проведеного дослідження, має переважно (за винятком родичів і друзів засуджених) корисливу спрямованість. Разом із тим, найпоширенішою мотивацією родичів засуджених, в основному батьків, частіше за все матерів, є співпереживання¹.

Зовнішньою (об'єктивною) причиною проникнення заборонених предметів до УВП є стабільно-нелегальна «постачальницька» криміногенна ситуація, що характеризується відносно тривалою, протиправною взаємодією осіб, що проносять заборонені речовини, та засуджених, які їх отримують. При цьому можна виділити такі ознаки (риси) цієї протиправної взаємодії: 1) вона спрямована на подолання всіляких перешкод; 2) спеціалізація; 3) конспірації².

При цьому засуджені використовують такі методи: підкуп, шантаж, обман та зловживання довірою, залякування; погрози розправою над близькими цій особі людьми, їх викраденням, захопленням як заручників; встановлення сексуальних відносин, у тому числі кровноспоріднених; пряме фізичне насильство та ін. З боку осіб, які проносять заборонені предмети, в якості методів виступають найвитонченіші способи пронесень: від використання шлунка, природних отворів і до найхитріших технічних засобів перекидання.

Зовнішні (об'єктивні) умови проникнення заборонених предметів до УВП – недоліки в соціальному мікросередовищі, що впливають як на мотиваційні, так і на ситуаційні процеси. Велику групу зовнішніх (об'єктивних) умов проникнення заборонених предметів до УВП утворюють організаційно-управлінські недоліки. Це насамперед такі:

– слабка організація роботи оперативних підрозділів із виявлення засуджених, схильних до придбання заборонених предметів, виготовлення, зберігання, збуту і споживання наркотиків;

– слабка організація роботи оперативних підрозділів із виявлення співробітників УВП, схильних до встановлення недозволених зв'язків із засудженими або їхніми родичами й іншими особами, залученими до механізму проникнення заборонених предметів до УВП.

Так, засуджені, які мають намір придбати гроші, спиртні напої, наркотики, використовують методи підкупу і шантажу для схилення співробітників до встановлення неконтрольованих каналів зв'язку поза місцями позбавлення волі з метою передачі та отримання потрібної інформації, придбання заборонених предметів. За Даними ДПтС України, 8 червня 2014 р. у молодшого інспектора відділу нагляду і безпеки Піщанської виправної колонії (№ 59) Вінницької області прапорщика внутрішньої служби Палєвського А. В. під час проведення догляду його особистих речей співробітниками Одеського територіального відділу внутрішньої безпеки та

¹ Теоретические основы предупреждения преступлений / Отв. редактор Звирбуль В.К. и др. – М., 1977. – С. 101.

² Богатирьов І. Г. Виправний центр як суб'єкт запобігання злочинам : моногр. / Богатирьов І. Г., Зубов Д. О., Маковій В. В. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – К. : ВД «Дакор», 2014. – С. 99.

протидії корупції разом із працівниками районної прокуратури вилучено один пакунок із речовиною рослинного походження зеленого кольору та два пакунки із порошкоподібною речовиною білого кольору, які він мав намір передати засудженому за винагороду у 500 гривень. Загалом відзначимо, що протягом трьох місяців (I кварталу) 2014 р. стосовно персоналу органів, установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, що належить до сфери управління ДПтС України, відкрито 6 проваджень за зберігання, збут чи передачу наркотичних засобів (за три місяці 2013 року – 7 проваджень)¹, що становить 46,2 % від загальної кількості (13) кримінальних проваджень, відкритих стосовно пенітенціарного персоналу за цей період;

- відсутність повної інформації про осіб, які мають намір придбати заборонені предмети, встановити неконтрольовані канали зв'язків поза місцями позбавлення волі;

- невиявлення джерел і каналів доставки заборонених предметів до УВП;

- несвоєчасність обшуків та інших слідчих та оперативних дій житлових і комунально-побутових приміщень, місць працевикористання засуджених, території УВП;

- незабезпечення безперервності нагляду за засудженими, неналежне використання наявних сил, неповне охоплення наглядом об'єктів перебування засуджених), що дозволяє їм здійснювати дії з придбання заборонених предметів (прийом перекидань, вилучення заборонених предметів із тайників, обладнаних у транспортних засобах, вантажах), їх виготовлення і т. д.;

- незабезпечення безперервного спостереження за об'єктами робіт, розташованими за межами УВП, після зйому з них засуджених, а також за місцями периметра житлової та виробничої зон, найбільш уразливими в перекидовому відношенні, відсутність протиперекидних загорож, невикористання у попередженні перекидань заборонених предметів можливостей оперативних груп співробітників;

- неефективність проведення оглядів транспортних засобів, вантажів, що ввозяться на територію УВП, громадян, які прибувають на тривалі побачення, їх речей, а також вмісту посилок, передач, бандеролей;

- неналежна робота з особами, прийнятими на службу (роботу) до УВП, з надання їм допомоги у професійному становленні;

- приховування фактів викриття співробітників у незаконних зв'язках із засудженими, звільнення їх за некомпрометуючими підставами, незастосування адміністративних і кримінально-правових заходів впливу;

- недоліки в організації виховної роботи зі співробітниками УВП з формування орієнтації на неухильне дотримання законності та виконання службового обов'язку.

Як справедливо зазначається у спеціальній літературі, зовнішні (об'єктивні) умови відображаються у різних недоліках діяльності УВП.

---

¹ Інформація про стан роботи щодо додержання персоналом Державної кримінально-виконавчої служби України вимог антикорупційного законодавства за I квартал 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/717019>.

Питання про зовнішні умови найбільш повно досліджено у кримінологічній літературі і знаходить своє відображення мало не у кожному наказі, огляді, довідці та інших нормативно-правових актах Міністерства юстиції (або ДПтС) України, інших правоохоронних відомств, котрі так чи інакше стосуються діяльності УВП, боротьби з рецидивною злочинністю¹ [17, с. 103].

Згідно з ч. 1 ст. 102 КВК України, режим у виправних і виховних колоніях – це встановлений законом та іншими нормативно-правовими актами порядок виконання і відбування покарання, який забезпечує ізоляцію засуджених; постійний нагляд за ними; виконання покладених на них обов'язків; реалізацію їхніх прав і законних інтересів; безпеку засуджених і персоналу; роздільне тримання різних категорій засуджених; різні умови тримання засуджених залежно від виду колонії; зміну умов тримання засуджених.

Проникнення заборонених речовин та предметів до УВП однозначно свідчить про порушення такого режиму, що, у свою чергу, свідчить про недосягнення мети покарання та завдань кримінально-виконавчого законодавства. У зв'язку із цим слід особливу увагу звертати на якісну підготовку персоналу УВП з тим, щоби вони знали мінімальний причинний комплекс злочинності у кримінально-виконавчій сфері.

Таким чином, знання причинного механізму проникнення заборонених речовин та предметів до УВП, орієнтація на їх послідовне усунення, нейтралізацію або компенсацію сприятимуть зменшенню кількості випадків проникнення заборонених речей, речовин, предметів, документів при виконанні покарань, а також кількості тяжких злочинів, учинених унаслідок проникнення заборонених речей та предметів до УВП та недозволених зв'язків персоналу із засудженими.

---

¹ Богатирьов І. Г. Виправний центр як суб'єкт запобігання злочинам : моногр. / Богатирьов І. Г., Зубов Д. О., Маковій В. В. ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. І. Г. Богатирьова. – К. : ВД «Дакор», 2014. – С. 103.

4. Характеристика особи, яка вчиняє пронесення заборонених предметів до установ виконання покарань

Дослідженням матеріалів адміністративних і кримінальних проваджень установлено, що суб'єктами протиправних дій, пов'язаних з доставкою до УВП заборонених предметів, є:

1) близькі родичі засуджених, яким кримінально-виконавчим законодавством надано право на тривалі побачення (31 %). Часто родичі, які прибувають на тривалі побачення, намагаються пронести заборонені предмети, приховуючи їх різними способами. Під час короткострокового побачення, право на яке мають як родичі, так й інші особи, виключена можливість безпосереднього контакту між відвідувачем і засудженим;

2) родичі засуджених та інші особи, які намагаються передати заборонені предмети та речовини, маскуючи їх у передачах, посылках, бандеролях (22 %). З цією метою використовують різноманітні способи приховування, від примітивних – до таких, що потребують ретельної підготовки, а саме: виготовлення фабричної упаковки та маркування, застосування особливих хитрощів маскування тощо;

3) персонал УВП (24 %) – атестовані (13 %) та вільнонаймані (11 %) співробітники. Як вже зазначалося вище, засуджені намагаються різними способами втягнути в недозволені зв'язки працівників УВП. Водночас непоодинокими є випадки, коли працівники добровільно, як правило, з корисливих мотивів, доставляють заборонені предмети засудженим;

4) зловмисники, які перекидають заборонені предмети через огорожі УВП (12 %). До цих осіб можуть належати знайомі, друзі, родичі засуджених. Такі дії можуть виконувати певні особи за винагороду на замовлення кримінального елемента. Часто серед осіб, які здійснюють перекидання, трапляються колишні засуджені;

5) особи, які використовують транспортні засоби для доставки заборонених предметів засудженим (7 %). У таких випадках у злочинні схеми доставки заборонених предметів та речовин втягнуто водія, який завозить сировину (дерево, метал тощо) на виробництво. У завчасно підготовлених схованках, що обладнані у вантажі, вузлах й агрегатах транспортних засобів, зловмисники намагаються великими партіями доставити наркотичні засоби, алкогольні напої, засоби мобільного зв'язку. Такі схеми можуть координувати як засуджені, так й інші особи на волі;

6) інші особи, які мають доступ на територію УВП (4 %). Інколи доставлення заборонених предметів можуть здійснювати замовники виробничої продукції УВП, представники релігійних організацій, соціальні працівники, адвокати, слідчі та інші особи, які відвідують установу.

Науково-практичний інтерес становить порівняння отриманих даних щодо особи, яка вчиняє правопорушення, пов'язане з передачею заборонених предметів засудженим, з іншими даними за аналогічним показником, проте отриманими різними вченими у різні роки.

Згідно з відомостями А. В. Чепелева (дослідження в межах кандидатської дисертації «Запобігання проникненню, виготовленню та зберіганню заборонених предметів у виправно-трудовах колоніях», 1988 р.), заснованими на аналізі матеріалів розслідувань за фактами незаконних передач засудженим та отримання від них заборонених предметів, в організації каналів проникнення до ВТУ заборонених предметів беруть участь: родичі засуджених (47,5 %), їхні знайомі (7,3 %), вільнонаймані працівники (13,5 %), військовослужбовці строкової служби (3,0 %), військовослужбовці надстрокової служби (2,0 %), атестовані співробітники ВТК (2,6 %), інші особи, які мають доступ на територію виправно-трудовах колоній (24,1 %) ¹.

У свою чергу, згідно з дослідженням І. Ф. Обушевського «Правові та кримінологічні проблеми боротьби з незаконною передачею заборонених предметів особам, які тримаються у виправно-трудовах колоніях (за матеріалами Української РСР)» (1991 р.) ученим за допомогою спеціально розробленої карти-програми отримано такі дані про особу правопорушників, притягнутих до відповідальності за вчинення незаконних передач засудженим заборонених предметів:

- родичі засуджених (27 %);
- знайомі засуджених (20 %);
- вільнонаймані співробітники ВТУ (30 %);
- військовослужбовці строкової служби (7%);
- військовослужбовці надстрокової служби (5 %);
- атестовані співробітники ВТУ (2 %);
- інші особи, які мають доступ до ВТУ (9 %) ².

Видається, що деякі розбіжності у відсотку тієї чи іншої групи серед правопорушників, які вчинили незаконні передачі заборонених предметів засудженим, можуть бути пояснені тим, що дані зазначених досліджень отримані в різні роки і в результаті вибіркових досліджень. У той же час ці дані дозволяють зробити висновок про те, що основними суб'єктами розглянутих правопорушень за часів СРСР були лише певні категорії громадян – родичі та знайомі засуджених, військовослужбовці внутрішніх військ МВС СРСР, вільнонаймані й атестовані співробітники ВТК, а також інші особи, які мають доступ на територію ВТК.

Водночас реформування законодавства про кримінальну відповідальність, трансформація виправно-трудовах законодавства у кримінально-виконавче, відокремлення в 1999 р. відомства виконання покарань від МВС України, реформування правового й соціального статусу персоналу ДКВС України внесло свої корективи в досліджувані тенденції.

---

¹ Чепелев А. В. Предупреждение проникновения, изготовления и хранения запрещенных предметов в исправительно-трудовах колониях : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология; исправительно-трудовах право» / А. В. Чепелев. – М., 1988. – С. 14.

² Обушевский И. Ф. Правовые и криминологические проблемы борьбы с незаконной передачей запрещенных предметов лицам, содержащимся в исправительно-трудовах колониях (по материалам Украинской ССР) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Обушевский Иван Федорович. – К., 1991. – С. 51-52.

Зокрема, нині військовослужбовці МВС України (Національної гвардії) не несуть службу з охорони виправних колоній, в кожній установі існують відділи охорони, на які згідно з відомчими нормативно-правовими актами покладається завдання з охорони об'єктів. Відповідно співробітники відділів охорони виправних колоній належать до персоналу УВП, а за часів СРСР згідно з наведеними вище в порядку порівняння даними, такі особи охоплювалися посадовою категорією «військовослужбовці внутрішніх військ МВС СРСР» (як строкової, так і надстрокової служби). Тому якщо взяти до уваги, на нашу думку, найбільш репрезентативне дослідження, проведене І. Ф. Обушевським (бо воно здійснювалося за матеріалами Української РСР), то відсоток персоналу УВП за нинішніми мірками становив би 44 %, що аж на 20 % більше нинішнього показника. Таку позитивну тенденцію, на нашу думку, можна пояснити такими чинниками:

– створення при УВП відділів охорони, увільнивши від виконання функції охорони внутрішні війська МВС України, з підпорядкуванням цих відділів начальнику установи за всіма напрямками оперативно-службової діяльності, що дало змогу проводити цілеспрямовану виховну та індивідуально-профілактичну роботу зі співробітниками цих структурних підрозділів за напрямом дотримання службової дисципліни й законності. Як позитивний наслідок, якщо відсоток військовослужбовців внутрішніх військ МВС УРСР, притягнутих до відповідальності за вчинення незаконних передач засудженим заборонених предметів, за даними дослідження І. Ф. Обушевського, становив 12 %, то проведене нами дослідження виявило частку лише у 2 % співробітників відділів охорони УВП, викритих у пронесенні заборонених предметів до УВП;

– поліпшення правового та соціального захисту персоналу УВП, що стало можливим завдяки прийняттю 2005 р. Закону України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України»;

– поступова модернізація інженерно-технічної бази УВП, на виконання положень Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України¹ в частині модернізації об'єктів інженерної інфраструктури та інженерно-технічних засобів охорони і нагляду, впровадження сучасних технологій з метою створення багаторівневої системи централізованої охорони і відеомоніторингу, створення автоматизованих інформаційних та телекомунікаційних систем ДПтС України;

Збільшення частки родичів засуджених серед осіб, притягнутих до відповідальності за вчинення незаконних передач засудженим заборонених предметів, можна пояснити трансформацією виправно-трудового законодавства у кримінально-виконавче з подальшою гуманізацією правового статусу засуджених до позбавлення волі в частині реалізації права на тривалі побачення, зокрема збільшення їх кількості.

---

¹ Про Концепцію державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України : Указ Президента України від 8 листоп. 2012 р. № 631/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/15127.html>.

Також перерозподіл відсоткових показників серед названих категорій правопорушників можна пояснити декриміналізацією ст.183-4 КК УРСР (КК України до 2001 р.), яка стосувалася незаконної передачі заборонених предметів особам, яких тримають у виправно-трудовах установах, слідчих ізоляторах, лікувально-трудовах і лікувально-виховних профілакторіях (ст. 183-4), що відповідно знизило запобіжний потенціал відповідної норми, змінивши її статус з кримінально-правового на адміністративно-правовий.

Збільшення частки осіб, які мають доступ на територію УВП (особи, які використовують транспортні засоби для доставки заборонених предметів засудженим, замовники виробничої продукції УВП, представники релігійних організацій, соціальні працівники, адвокати, слідчі та інші особи, які відвідують установу), з 9 % до 11 % є не таким вже значним для обґрунтування якихось висновків, проте можемо припустити, що відбулося воно завдяки таким чинникам:

– зростання обсягів виробництва УВП, перехід їх системи господарювання від планової до ринкової економіки;

– прийняття КВК України, який вперше закріпив громадський вплив у якості одного з основних засобів виправлення і ресоціалізації засуджених, що змусило пенітенціарну систему стати більш відкритою, у тому числі для відвідування УВП різними особами (соціальними працівниками, представниками спостережних комісій тощо), які також трапляються серед суб'єктів вчинення правопорушень, пов'язаних з пронесенням заборонених предметів до УВП.

Розглянемо більш детально деякі соціально-демографічні та соціально-рольові ознаки, що характеризують правопорушників виділених груп.

Із числа *близьких родичів* незаконні передачі, як правило, вчиняють подружжя засуджених – 42,8 %, батько і мати – 39,2 %, рідше – брати і сестри (18 %). Більшість із родичів – представники жіночої статі (71,4 %), зрілого віку (25–50 років – 82,1 %), з середньою і неповною середньою освітою (67,8 %), які проживають частіше в інших містах і населених пунктах (75 %), порівняно з місцем дислокації УВП. Відомо, що рівень освіти пов'язаний із культурою поведінки особистості, її моральним вихованням, соціальним статусом, колом інтересів, життєвими цінностями і можливостями їх реалізації¹. Високий освітній рівень виступає у якості антикриміногенного фактору. Чим вище рівень освіти особи, тим менш імовірно вчинення нею злочину. Виключення складають злочини у сфері економічної діяльності². На такій позиції стоїть і зарубіжна юридична наука.

---

¹ Майоров А. Методологические основы борьбы с наркотизмом в исправительных учреждениях / А. Майоров // Уголовное право. – 2005. – № 5. – С. 105.

² Коваленко В. В. Щодо сутності та визначення економічної злочинності / В. В. Коваленко // Актуальні проблеми кримінологічної політики в Україні: матеріали міжвуз. наук.-теорет. конф. (м. Київ, 25 квіт. 2012 р.). – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 5–10; Копотун І. М. Кримінологічні заходи запобігання правопорушенням, пов'язаним із проникненням заборонених предметів до установ виконання покарань, та недозволенним (неслужбовим) зв'язкам персоналу із засудженими / І. М. Копотун // Державна пенітенціарна служба України: історія, сьогодення та перспективи розвитку у світлі міжнародних пенітенціарних стандартів та Концепції державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України:

Отримані за результатами дослідження відомості про рівень освіти правопорушників, які вчиняють пронесення заборонених предметів до УВП, підтверджують цей висновок.

Що стосується правопорушників із числа *знайомих засуджених* (44,4 % із них складають колишні засуджені), то вони не мають доступу на територію УВП і вчиняють аналізовані правопорушення зазвичай шляхом перекидання через основну огорожу охоронюваного об'єкта або маскуючи їх у передачах, посылках, бандеролях.

Атестовані співробітники УВП. Серед атестованих співробітників УВП, викритих у фактах пронесення до УВП заборонених предметів, усі винні належали до категорії персоналу – особи рядового, молодшого та середнього начальницького складу, що, з одного боку, можна пояснити нетривалим досвідом роботи, а з іншого – нижчим рівнем матеріального забезпечення порівняно з особами старшого начальницького складу.

Так от, особи рядового, молодшого та середнього начальницького складу за займаною посадою розподілилися таким чином:

- 43 % – молодші інспектори відділу нагляду і безпеки;
- 24 % – начальники відділень СПС;
- 15 % – молодші інспектори відділу охорони;
- 14 % – виробничий персонал;
- 4 % – чергові помічники начальника установи (ЧПНУ);

Віковий розподіл цієї категорії правопорушників має такий вигляд:

- до 25 років – 17 %;
- 26–30 років – 39 %;
- 31–40 років – 33 %;
- 41–45 років – 11 %.

За строком служби у ДКВС України правопорушники розподілилися таким чином:

- до 3 років – 28 %;
- від 3 до 5 років – 37 %;
- від 5 до 10 років – 23 %;
- понад 10 років – 12 %.

Диференціація правопорушників за рівнем освіти має такий вигляд:

- середня (загальна) – 29 %;
- середня (спеціальна) – 35 %;
- неповна вища – 17 %;
- повна вища – 19 %.

Загальновідома антикриміногенна роль сім'ї. Сімейний стан і його зміна в осіб, які вчинили злочини, впливає на формування особистісних якостей; певним чином він впливає на спрямованість і стійкість злочинної поведінки... У цілому поширеність злочинності серед осіб, які мають сім'ю, нижче, ніж серед

холостяків і самотніх. У більшості випадків сім'я стимулює позитивну поведінку, здійснює соціальний контроль¹.

Проведене дослідження показало, що частка атестованих співробітників УВП, одружених на момент вчинення правопорушення, пов'язаного з пронесенням заборонених предметів до УВП, перевищує частку співробітників, що не мають сім'ї (79 % проти 21 %).

У літературі поширена думка, згідно з якою на вчинення злочину, як правило, йдуть особи, які не мають сім'ї, які не відчують її позитивного впливу, не замислюються про наслідки, що настають від вчиненого ними діяння, для близьких. Разом із тим слід зазначити, що дане положення не застосовується до осіб, які вчиняють правопорушення, пов'язані з пронесенням заборонених предметів до УВП. Відповідь на це питання знаходимо в емпіричній базі нашого дослідження.

Зокрема, аналіз адміністративних і кримінальних проваджень щодо протиправних дій, пов'язаних з доставкою до УВП заборонених предметів, за період 2010–2015 рр., свідчить, що низька заробітна плата, відсутність додаткових джерел доходів у більшості випадків провокували сімейні скандали, з'ясування стосунків, взаємні звинувачення між подружжям. Неможливість задовольнити сімейні потреби законними засобами часто сприяли виникненню у співробітників УВП протиправного (у т. ч. злочинного) умислу на вчинення досліджуваних правопорушень.

Зазначене співвідношення в показниках сімейного стану (79 % проти 21 %) викритих правопорушників говорить про те, що існування сімейних відносин не було стримуючим фактором, що чинить позитивний вплив на поведінку співробітників УВП. Результати інших досліджень особи правопорушників із числа персоналу ДКВС України також підтверджують високу питому вагу осіб, які перебувають у шлюбі.

Слід наголосити, що схожі висновки отримані дослідниками кримінологічних засад запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України. Зазначене свідчить про тісний взаємозв'язок механізмів злочинної поведінки особи, яка вчиняє пронесення заборонених предметів до УВП, й особи корупціонера-пенітенціариста. Схожі тенденції мають місце і в зарубіжній пенітенціарній практиці².

Поряд з іншими детермінантами досліджуваних правопорушень схильність до їх вчинення як в атестованих, так і у вільнонайманих співробітників УВП зумовлена їх індивідуальними психологічними якостями, які реалізуються в їх професійній діяльності (необережність, некритичність, брак досвіду, схильність до ризику, безтурботність, яка часом переростає у службу недбалість, та ін.).

Проведені нами дослідження проблеми попередження надходження до УВП наркотиків показали, що в незаконні зв'язки із засудженими залучаються

¹ Криминология : учебник / под ред. Н. Ф. Кузнецовой, В. В. Лунеева. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М., 2004. – С. 127.

² Пенитенциарная криминология : учебник ; под ред. Ю. М. Антоняна, А. Я. Гришко, А. П. Фильченко. – Рязань : Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2009. – С. 551-556.

співробітники з низькими моральними якостями, які мають корисливі установки, які прагнуть використовувати своє службове становище для отримання матеріальної вигоди. Тому ми не згодні з думкою А. В. Чепелева про те, що встановленню таких зв'язків сприяють постійне спілкування співробітників із засудженими, «зараження» співробітників злочинною ідеологією, їх професійна деформація¹. За нашими даними, в числі осіб, викритих у доставці наркотиків засудженим, пропрацювали в УВП до одного року – 50 %, до двох років – 16,6 %. Тобто ні про яку професійну деградацію мови бути не може, оскільки зазначеного часу недостатньо для професійного становлення співробітника. Вікові рівні викритих у злочинній діяльності склали: 58,3 % – від 22 до 24 років; 33,3 % – від 25 до 32 років; 8,4 % – від 33 до 55 років.

Отримані дані дають підстави зробити такі висновки: а) серед зазначених правопорушників переважають особи, які мають більш тісні контакти із засудженими (молодші інспектори відділу нагляду і безпеки, начальники відділень СПС, виробничий персонал) і виконують, як правило, наглядові, виховні та виробничі функції; б) абсолютна більшість серед цієї категорії правопорушників припадає на осіб молодого віку (56 % – до 30 років), які прослужили в ДКВС України до п'яти років (65 %).

Урахування наведених даних має певне значення для профілактики правопорушень, вчинюваних згаданою категорією осіб. Перш за все це стосується посилення контролю за їх спілкуванням із засудженими, правової пропаганди – роз'яснення норм про відповідальність за вчинення незаконних передач, активізації виховної роботи зі співробітниками, які мають нетривалий стаж роботи в УВП.

Вільнонаймані співробітники УВП. За родом діяльності правопорушники даної категорії розподілилися таким чином: 43 % – старші майстри і майстри виробництва; 26 % – медичні працівники; 17 % – водії; 9 % – спеціалісти ІТЗО; 5 % – інші категорії (завідувачі складами, вантажники, електрики та ін.). За віком: до 25 років – 33 %; 26–30 років – 24 %; 31–40 років – 19 %; 41–50 років – 17 %; понад 50 років – 7 %. За рівнем освіти встановлено таку диференціацію правопорушників серед цієї категорії персоналу УВП: вища (як повна, так і неповна) – 22 %; середня спеціальна – 41 %; середня загальна – 32 %; неповна середня – 5 %. За строком роботи у ДКВС України: до 3 років – 54 %; від 3 до 5 років – 18 %; від 5 до 10 років – 16 %; понад 10 років – 12 %. За сімейним станом: 68 % – мають сім'ю, 32 % – не мають сім'ї.

На підставі цих даних можна зробити висновок про те, що більшість правопорушників зазначеної групи нетривалий час працюють у ДКВС України (до 3 років – 54 %), мають інтенсивні контакти із засудженими під час виконання своїх службових обов'язків.

Профілактика незаконних передач засудженим заборонених предметів серед цієї категорії осіб має бути спрямована на посилення контролю за їх

---

¹ Чепелев А. В. Предупреждение незаконных связей с осужденными (вопросы правоприменения) : учеб. пособие / Чепелев А. В. – М. : ВНИИ МВД СССР, 1991. – С. 28.

контактами із засудженими (зокрема, з боку чергової зміни), роботу кадрових апаратів із підбору та заміщення інших осіб на посади вільнонайманих працівників, правову роботу серед них, роз'яснення норм про відповідальність за незаконні передачі засудженим заборонених предметів.

Серед правопорушників з числа *інших осіб*, які мають періодичний доступ на територію УВП, виявлено такі категорії: представники підприємств та організацій, пов'язаних з УВП спільною виробничою діяльністю (водії, експедитори та ін. – 74,3 %), вчителі та викладачі шкіл і професійних училищ УВП (18,4 %), а також інші категорії осіб, які сумарно становлять 7,3 % в межах цієї групи правопорушників – представники релігійних організацій, соціальні працівники, адвокати, слідчі.

Отже, проведення кримінологічної характеристики проникнення заборонених предметів до УВП дозволило вести мову про наступне.

Установлено, що злочини у сфері обігу наркотичних засобів у структурі усієї злочинності в УВП та слідчих ізоляторах становлять значну частку (до 34,2 %), однак при цьому характеризуються високим ступенем латентності.

Протягом 2008–2015 рр. відбувалася динаміка щодо зростання рівня вчинення злочинів у сфері обігу наркотичних засобів у структурі усієї злочинності в УВП та слідчих ізоляторах з 28 злочинів у 2008 р. до 188 – у 2012 р., або на 570 %. За останній рік відбулося незначне зменшення цього рівня з 188 до 167 злочинів, тобто на 11,2 %. Проте це аж ніяк не свідчить про задовільний рівень запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів у пенітенціарній системі. Найвищу питому вагу злочинів у сфері обігу наркотичних засобів у структурі усієї злочинності в УВП та слідчих ізоляторах зафіксовано у 2011 р. – 34,2 %, що пояснюється значною кількістю таких злочинів, учинених у 2011 р. (159) та порівняно незначною (у співвідношенні з іншими роками) кількістю злочинів по всій пенітенціарній системі за вказаний рік (465). Протягом 2008–2015 рр. тенденція проникнення та виявлення заборонених (колюче-ріжучих) предметів до УВП має таку динаміку: 2008 р. – у зонах, що охороняються, вилучено 1412 одиниць колюче-ріжучих предметів, кримінальна справа за ст. 263 КК України (незаконне виготовлення та носіння холодної зброї) порушена тільки одна; 2009 р. – вилучено 718 одиниць колюче-ріжучих предметів, порушено 1 кримінальну справу за ст. 263 КК України; 2010 р. – вилучено 1432 одиниці колюче-ріжучих предметів, кримінальних справ за ст. 263 КК України не порушено; 2012 р. – вилучено 2322 одиниці колюче-ріжучих предметів, порушено 5 кримінальних справ за ст. 263 КК України; 2013 р. – вилучено 3089 одиниць колюче-ріжучих предметів.

Запропоновано багаторівневий підхід до виявлення причин і умов проникнення заборонених предметів до УВП та обґрунтовано їх поділ на внутрішні (суб'єктивні) та зовнішні (об'єктивні) причини і умови, що, на нашу думку, у більшому ступені дозволяє деталізувати об'єкт запобіжного впливу.

Внутрішньою (суб'єктивною) причиною проникнення заборонених предметів до УВП є: 1) з боку засуджених (їх угруповань негативної спрямованості) – мотивація на придбання наркотиків, зброї, грошей тощо; 2) з

боку осіб, які здійснюють пронесення заборонених предметів до УВП, – відповідна правовому статусу мотивація особи, яка здійснює таке пронесення. Щодо внутрішніх (суб'єктивних) умов проникнення заборонених предметів до УВП нами встановлено психічне та психофізіологічне середовище засуджених, з одного боку, а з іншого – осіб, які проносять ці предмети, якщо суб'єкти одноособові, якщо ж це групи, то – їх соціально-психологічне середовище. Доведено, що зовнішні (об'єктивні) причини проникнення заборонених предметів до УВП пов'язані з стабільно-нелегальною «постачальницькою» криміногенною ситуацією, що характеризується відносно тривалою, протиправною взаємодією осіб, що проносять заборонені речовини, та засуджених, які їх отримують. Виділено ознаки (риси) такої протиправної взаємодії: 1) вона спрямована на подолання всіляких перешкод; 2) спеціалізація; 3) конспірація. До зовнішніх причин також належать технічні умови (відсутність або технічна недосконалість відповідних засобів охорони й нагляду в УВП), організаційно-управлінські недоліки (неналежний рівень організації та здійснення оперативно-розшукової діяльності, соціально-виховної, індивідуально-профілактичної роботи, хиби в кадровому забезпеченні тощо).

Наголошено, що знання причинного механізму проникнення заборонених речовин та предметів до УВП, орієнтація на їх послідовне усунення, нейтралізацію або компенсацію сприятимуть зменшенню кількості випадків проникнення заборонених речей, речовин, предметів, документів при виконанні покарань, а також кількості тяжких злочинів, учинених унаслідок проникнення заборонених речей та предметів до УВП та недозволених зв'язків персоналу із засудженими.

Визначено, що суттєвою особливістю різних видів проникнення заборонених предметів на територію УВП є те, що при цьому задіяні, щонайменше, два суб'єкти – особа, що проносить, перекидає заборонені предмети, або група, організація, що це виконує, та особа чи угруповання, що отримують ці предмети. Дослідженням матеріалів адміністративних і кримінальних проваджень встановлено, що основними суб'єктами протиправних дій, пов'язаних із доставкою до УВП заборонених предметів, є близькі родичі засуджених та персонал УВП.

5. Заходи запобігання проникненню заборонених предметів до установ виконання покарань

Можемо погодитись із ученими, які вважають, що діяльність із запобігання проникненню заборонених предметів до УВП має структуру та схему організації, аналогічну запобіжній діяльності щодо злочинності загалом. Запобіжний вплив на причини та умови проникнення заборонених предметів до УВП можуть чинити не тільки заходи, спеціально на це спрямовані, що мають функціонально запобіжне призначення саме стосовно злочинності, а й ті, що мають інші цілі, але посередньо чинять вплив на її детермінанти. Отже, заходи із запобігання злочинності за ознакою цільового призначення поділяють на:

- цільові, або спеціально-кримінологічні, що мають спеціальну мету запобігання злочинності;
- загальносоціальні, здійснення яких спрямовується на вирішення інших соціальних потреб, але побічно мають ефект і щодо запобігання злочинності¹.

Різниця між ними полягає в тому, що перші безпосередньо впливають на причини та умови, що зумовлюють наявний стан злочинності та окремих її блоків, із метою їх усунення, нейтралізації чи обмеження, тоді як другі спрямовані на позитивний розвиток всієї соціально-економічної системи, і цим сприяють скороченню злочинності.

Більш класичний підхід у кримінологічній науці полягає в тому, що загальним для кримінологів є виділення трьох основних складових системи запобігання злочинам: загальне запобігання (загальносоціальний рівень), спеціально-кримінологічне запобігання (спеціальний рівень) та індивідуальне запобігання (індивідуальний рівень)². Слід наголосити, що подібна диференціація рівнів запобіжної діяльності властива і злочинам та іншим правопорушенням, що вчиняються у кримінально-виконавчій сфері.

Спеціальне (кримінологічне) запобігання – це специфічна сфера профілактичної діяльності, що проводиться в УВП оперативними відділами та службами власної безпеки, щоб відвернути задумувані злочини або припинити розпочаті злочинні посягання з використанням правових та інших методів впливу на конкретних осіб³. В силу того, що службові злочини, котрі вчиняються співробітниками УВП, як й інші людські вчинки, являють собою результат взаємодії індивідуальних властивостей особистості й об'єктивної ситуації, індивідуальне запобігання злочинам у пенітенціарних установах пов'язано із застосуванням комплексу заходів психолого-педагогічного, виховного, організаційно-правового та режимно-оперативного характеру. Наведені положення щодо запобігання службовій злочинності у кримінально-виконавчій сфері мають пряме відношення до предмета нашого дослідження,

¹ Закалюк А. П. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: наук.-практ. посібник / А. А. Бова, В. І. Женунтій, А. П. Закалюк та ін.; За заг. ред. А. П. Закалюка. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 117.

² Кримінологія. Загальна та Особлива частини: підручник для студентів юрид. спец. вищ. навч. закладів / І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисодєд; за ред. проф. І.М. Даньшина. – Х.: Право, 2003. – С. 95.

³ Еремкин М. П. Предупреждение служебных преступлений в ИУ / М. П. Еремкин // Пенитенциарная криминология : учебник ; под ред. Ю. М. Антоняна, А. Я. Гришко, А. П. Фильченко. – Рязань : Академия права и управления Федеральной службы исполнения наказаний, 2009. – С. 561, 565.

оскільки названий тип кримінально карної поведінки виступає однією з детермінант проникнення заборонених предметів до УВП.

На думку О. М. Джужі, загальносоціальні заходи спрямовані на вдосконалення економіки, підвищення матеріального добробуту населення, розвиток демократії і суспільної активності людей, ріст культури народу¹. Такі заходи застосовуються як на території всієї країни, так і на території окремої адміністративної одиниці як щодо всього населення, так і окремої його частини. Заходи загальносоціального характеру не мають спеціального завдання запобігання проникненню заборонених предметів до УВП, проте їх реалізація суттєво може вплинути на рівень, динаміку та структуру цих правопорушень, оскільки буде створювати умови, які будуть нейтралізовувати, блокувати і повністю унеможливлувати дію факторів, що зумовлюють формування протиправної поведінки, пов'язаної з обігом заборонених предметів в УВП.

Джерелами виникнення криміногенних ситуацій можуть бути:

- а) раніше попередньо створені самими злочинцями ситуації для полегшення вчинення злочину;
- б) ситуації, утворені самими злочинцями, але без попереднього наміру (приведення себе в стан алкогольного або наркотичного сп'яніння);
- в) ситуації, що виникли в разі збігу обставин, а також спричиненні стихійними силами або діями інших осіб;
- г) ситуації, що виникають у разі аморальних або протиправних дій інших осіб².

Під заходами загальносоціального запобігання зазвичай розуміють таку сукупність заходів, що здійснюються державою в економічній, політичній, духовній та інших сферах, при якій опосередковано відбувається обмеження виникнення й розвитку криміногенних процесів у державі та суспільстві, в тому числі й системі органів і установ ДКВС України. Безсумнівно, що запобігання проникненню заборонених предметів до УВП має здійснюватися в контексті загального запобігання злочинності в цілому та пенітенціарній зокрема. Як вже зазначалося, органи і установи ДКВС України є соціальною організацією і як елемент соціуму вони зазнають усіх негативних недоліків, наявних у суспільстві. У цьому зв'язку слід зазначити, що не можна запобігати проникненню заборонених предметів до УВП окремо, відокремлено, не здійснюючи аналогічні заходи щодо злочинності в інших сферах суспільного життя. Дане твердження переконливо підтверджується результатами нашого дослідження. Більшість опитаних нами співробітників УВП (76,1 %) вважають, що в першу чергу необхідні кроки з протидії злочинності в усіх сферах соціального життя держави і суспільства, що, безсумнівно, здійснить сприятливий вплив на запобігання досліджуванним правопорушенням в УВП.

Тому для запобігання проникненню заборонених предметів до УВП ключове значення мають великомасштабні загальнодержавні заходи, а саме:

---

¹ Джужа О.М. Запобігання поширенню СНІДу правовими засобами (правовий, кримінологічний та кримінально-виконавчий аспекти) / О.М. Джужа. – К., НАВСУ. – 1994. – С. 137.

² Профілактика злочинів : підруч. / [Джужа О. М., Василевич В. В., Гіда О. Ф. та ін.]; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2011. – С. 575.

належне фінансування пенітенціарної системи, соціально-правовий захист персоналу ДКВС України, оптимізація законодавства у сфері виконання та відбування покарань і т. п.

Саме підхід, що включає в систему запобігання злочинності загальносоціальні заходи, дозволяє, на наш погляд, визначити всі види і форми превенції, а також розглядати таке запобігання як цілісний, системний соціальний процес, всі ланки якого взаємопов'язані.

Раніше, борючись зі злочинністю, суспільство ставило перед собою нездійсненну мету її викорінення; нині ми можемо говорити про те, що головною метою боротьби зі злочинністю є скорочення злочинності і стримування її на можливо мінімальному рівні, а також зміна структури злочинності.

Оскільки запобігання корупційним проявам у системі ДКВС України є діяльністю держави та її органів (зокрема ДПтС України) щодо впливу на реальні криміногенні чинники, то відповідно з ними і з урахуванням заходів, пропонованих у кримінологічній літературі ми спробуємо розглянути загальносоціальні заходи запобігання зазначеним недозволенним (в т. ч.) корупційним зв'язкам персоналу УВП, що у підсумку зумовлює проникнення заборонених предметів до засуджених. Умовно виділивши в якості основної причини корупційних зв'язків у системі органів і установ виконання покарань соціально-економічні фактори, ми вважаємо, що держава та її органи в першу чергу повинні впливати саме на них. На соціально-економічні причини корупції та інших форм корисливих зловживань по службі слід впливати саме в цій сфері шляхом усунення недосконалості оплати праці посадових осіб, які перебувають на державній службі; шляхом надання та забезпечення додаткових соціальних прав і гарантій. Ще в 1807 р. видатний німецький юрист

Нині ставиться питання про необхідність наукової розробки системи заробітної плати для державних службовців різних категорій залежно від складності роботи, кваліфікації працівника, ефективності його діяльності багатьма фахівцями в галузі управління, в тому числі і юристами. Вони вказують, що заробітна плата символізує оцінку державою праці у сфері управління, і вона впливає на рівень престижу професії, на розподіл трудових ресурсів¹. Які ж вимоги до заробітної плати мають бути в даний час? На нашу думку, такі вимоги були вже давно сформульовані у юридичній науці. Зокрема, заробітна плата має бути: 1) достатньою для забезпечення сім'ї державного службовця відповідно до його посадового становища; 2) достатньою для виховання дітей; 3) достатньою, щоб могла забезпечити на певний строк дружину і дітей у разі смерті службовця; 4) при проходженні служби в одному і тому ж відомстві з переходом з нижчої посади на вищу, заробітна плата має збільшуватися; 5) для однієї і тієї ж посади необхідно встановлювати різні посадові оклади, щоб у виді заохочення по службі можливі були переведення з нижчої посади на вищу, не завжди здійсненні й бажані, а й переведення з

---

¹ Роша А. Н. Стимулирование служебной деятельности работника милиции: учебное пособие / А.Н. Роша. – М. 1991. – С. 30, 37.

нижчого на вищий посадовий оклад; 6) збільшення заробітної плати зі збільшенням строку служби на державній службі; 7) окрім заробітної плати, необхідно заохочувати у виді премій за якість роботи¹.

Частково на ці вимоги вказують і вчені теперішнього часу². Ці вимоги достатні для вирішення питань про заробітну плату, проте ними не вичерпується весь комплекс соціально-економічних заходів.

Водночас слід наголосити, що навіть у випадку суттєвого поліпшення соціально-економічного забезпечення персоналу ДКВС України все ж таки знайдуться і «патологічні корупціонери», які і при поліпшенні їх матеріального становища все ж отримуватимуть не передбачені законом винагороди, тому відносно їх необхідні спеціальні запобіжні заходи.

На правові фактори, що детермінують посадові зловживання, необхідно впливати шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів.

Органам і УВП у системі запобігання злочинності і в системі самих правоохоронних органів відводиться особлива роль. Це пояснюється обсягом покладених на них обов'язків, самих різноманітних порівняно з тими, які притаманні іншим правоохоронним органам.

Слід зауважити, що стан злочинності (переважно рецидивної, постпенітенціарної) в державі залежить не тільки від ефективності діяльності органів і установ ДКВС України та інших правоохоронних структур. Названі органи і установи, виходячи зі свого соціального призначення, виконуваних функцій, не можуть і не в змозі впливати на весь комплекс недоліків і протиріч соціального розвитку, що впливають на злочинність. Нині тільки великомасштабні загальносоціальні заходи здатні знизити рівень злочинності. У цьому зв'язку оцінювати діяльність органів і установ ДКВС України слід не за станом та рівнем постпенітенціарної злочинності в державі, а за конкретними показниками їх роботи (залучення засуджених до виробничої діяльності, обсяг вироблених за участю засуджених продукції, фінансові результати трудової діяльності засуджених в установі; рівень ресоціалізації засуджених тощо)³. До числа таких показників слід віднести і кількість правопорушень (у т. ч. злочинів), пов'язаних із проникненням заборонених предметів до УВП, зокрема вчинених самими співробітниками цих установ.

Разом з тим, реформування правоохоронних органів паротягом останніх двох років, так званий «Закон Савченко», анексія АР Крим на тимчасова окупація частини Сходу України та інші фактори призвели до небаченого за всі роки незалежності росту рецидивної злочинності. Більш того, лише незначна частина засуджених з цих територій виявила бажання відбувати покарання на території України, у зв'язку із цим про стан протидії проникненню заборонених предметів саме до таких УВП ми можемо вести мову досить умовно з великим

¹ Временник Демидовского юридического лицея. Кн. 54. Ярославль, 1891. – С. 49.

² Кримінологічні засади запобігання злочинам корупційної спрямованості у пенітенціарній системі України : навч. посіб. / І. Г. Богатирьов, В. О. Лисенко. – К. : ВД «Дакор», 2014. – 196 с ; Мельник М. І. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми протидії корупції : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08 / Мельник Микола Іванович. – К., 2002. – 392 с.

³ Богатирьов І. Г. Пенітенціарні установи України (теоретико-правове дослідження) : наукове видання (трьома мовами) / Богатирьов І. Г. – К., 2013. – С. 127-128.

ступенем ймовірності. Однозначним є те, що кількість УВП однозначно скоротилася, якщо порівнювати її з 2014 роком.

Запобігання правопорушенням з боку співробітників органів і установ виконання покарань є діяльністю державних і громадських органів щодо здійснення комплексу заходів, спрямованих на виявлення, нейтралізацію та усунення причин і умов цих правопорушень, із метою зниження їх рівня і зміни структури.

Серед першочергових заходів запобігання проникненню заборонених предметів до УВП, коли суб'єктами правопорушень виступають співробітники цих установ, більшість опитаних нами респондентів (65,8 %) назвали поліпшення матеріального становища співробітників УВП. У числі інших респонденти виділили такі: оперативно-розшукове перекриття співробітників, схильних до встановлення недозволених (неслужбових) зв'язків із засудженими (41,2 %); більш якісний добір кандидатів на службу в УВП (30,0 %); посилення суворості відповідальності за пронесення заборонених предметів УВП (13,5 %).

Система профілактичної роботи, що склалася в межах УВП, передбачає комплексну взаємодію всіх частин і служб в даному напрямі і передбачає здійснення спільних планових і оперативних заходів, які реалізуються посадовими особами, відповідальними за конкретні профілактичні заходи, передбачені встановленими стоками їх виконання. Це, передусім:

- а) дії посадових осіб-організаторів;
- б) дії посадових осіб-виконавців, суб'єктів профілактики, які безпосередньо здійснюють профілактичні заходи;
- в) дії персоналу, який залучається до проведення окремих профілактичних заходів суб'єктами профілактики¹.

Свого часу Г. О. Радов у своїх працях зазначав, що ефективну та успішну роботу УВП можуть зводити нанівець вчинені правопорушення та злочини, серед яких найбільш поширеними є ті, що пов'язані із проникненням заборонених речей та предметів до УВП².

На рівні профілактики окремих видів злочинів існують такі вимоги до тактики:

- 1) здійснення кримінологічного аналізу окремих видів злочинів (інших небезпечних явищ) у системі та УВП;
- 2) виявлення осіб та вивчення їх кримінологічної характеристики, криміногенних ситуацій, причин і умов, що сприяють вчиненню конкретних видів злочинів (у нашому випадку – проникнення заборонених предметів до УВП);
- 3) прогнозування ймовірності вчинення конкретних видів злочинів серед певної категорії засуджених з урахуванням негативних об'єктивних обставин;

---

¹ Профілактика злочинів : підруч. / [Джужа О. М., Василевич В. В., Гіда О. Ф. та ін.] ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2011. – С. 593, 601-602.

² Радов Г. О. Роль та місце пенітенціарної системи в структурі державного управління / Г. О. Радов // Проблеми пенітенціарної теорії і практики. – К. : КІВС, 1997. – № 2. – С. 8.

- 4) складання спеціальних планів профілактики, відвернення, припинення найбільш небезпечних та поширених злочинів, що мають місце в УВП;
- 5) інші.

На відміну від загальносоціальних заходів запобігання проникненню заборонених предметів до УВП, спеціально-кримінологічні вживають працівники УВП і вони здійснюються конкретніше й цілеспрямованіше. Передусім вони виконують завдання усунення, нейтралізації, мінімізації криміногенних чинників. Спеціальна визначеність функцій стосовно виявлення й усунення (блокування і нейтралізації) причин, умов та інших детермінант є основним моментом їх профілактичної діяльності. Спеціально-кримінологічні заходи включають і такі додаткові елементи, як змушування особи шляхом її переконання до добровільної відмови від задуманого чи припинення розпочатого злочину. Вони мають часові рамки, локалізовані в часі та просторі, природно доповнюють і конкретизують загальносоціальні заходи¹.

Як справедливо зазначає О. Г. Колб, спеціально-кримінологічне запобігання злочинам в УВП має розглядатися як вид практики на концептуальній науковій основі, спрямованої на недопущення антигромадських виявів у місцях позбавлення волі, де запобігання виступатиме як певна сукупність ідей, концепцій, наукових гіпотез, проектів, практичних рішень, спрямованих на забезпечення відповідної діяльності держави і суспільства. Крім того, зазначений вид запобігання злочинам має прагнути до того, щоб усунути антигромадську поведінку і тим самим створити умови нормального функціонування УВП².

Підсумовуючи сказане, можемо узагальнити, що спеціальні (спеціально-кримінологічні) заходи запобігання покликані здійснювати безпосередній вплив на злочинність в УВП. Вони застосовуються для виконання поставлених перед цими установами завдань щодо виконання покарання.

Розроблення заходів профілактики даного виду правопорушень ґрунтується на даних за результатами дослідження місць, видів і способів проникнення до УВП заборонених речей і предметів, наведених нижче:

Місця проникнення	Способи проникнення
КПП для автотранспорту	Провезення, використання тайників
КПП для пропуску осіб	Пронесення, використання тайників
Кімнати побачень	Пронесення, використання тайників
Приміщення для приймання посилок, бандеролей, передач	Приховування в посылках, бандеролях, передачах
Заборонені зони	Перекидання
Виробничі об'єкти	Приховування в тайниках

¹ Профілактика злочинів : підруч. / [Джужа О. М., Василевич В. В., Гіда О. Ф. та ін.] ; за заг. ред. докт. юрид. наук, проф. О. М. Джужі. – К. : Атіка, 2011. – С. 175.

² Колб О. Г. Поняття, сутність та зміст спеціально-кримінологічного запобігання в установі виконання покарань України / О. Г. Колб // Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посіб. / за ред. О. М. Джужі. – К. : НАВС, 2013. – С. 259.

Для проведення в мікросередовищі засуджених профілактики поводження із забороненими предметами (насамперед наркотичними засобами, зброєю) О.В. Старков пропонує такі заходи:

1) від маскувальної огорожі установи встановлення 50-метрової межі режимної зони з покажчиками: «Режимна зона: проїзд і прохід заборонені» за погодженням з органами місцевого самоврядування;

2) створення додаткових цілодобових спостережних постів, обладнаних засобами зв'язку з черговою частиною установи;

3) забезпечення патрульних груп радіофікованими транспортними засобами для організації переслідування порушників;

4) контроль за листуванням засуджених, що ведеться за офіційними каналах тайнописом, із застосуванням умовних фраз, за допомогою жаргону, шляхом цензури і припинення каналів нелегального листування за допомогою оперативних засобів і прийомів безпеки;

5) включення об'єктів УВП у принципову схему комплексного використання сил і засобів поліції у великих населених пунктах¹.

Основними напрямками діяльності щодо спеціально-кримінологічного запобігання проникненню заборонених предметів до УВП є: здійснення оперативно-розшукових заходів; виховна та соціально-психологічна робота з персоналом ДКВС України; проведення індивідуально-профілактичної, соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими, схильними до вживання наркотичних засобів та алкогольних напоїв, зберігання й виготовлення заборонених предметів; забезпечення надійної охорони об'єктів, перепусткового режиму в УВП, здійснення модернізації інженерно-технічного оснащення УВП².

Погоджуємось з думкою О. М. Джужі, В. В. Василевича, О. Г. Колба та інших, що одне з провідних місць у запобіганні проникненню заборонених предметів до УВП, їх обігу та недозволеним зв'язкам персоналу із засудженими посідає оперативно-розшукова діяльність³. І це не випадково, адже, як зазначає М. С. Пузирьов, «спеціальний обов'язок щодо попередження і виявлення злочинів, вчинених у колоніях, а також порушень встановленого порядку відбування покарання чинне кримінально-виконавче законодавство (ст. 104 КВК України) покладає на оперативні підрозділи органів і установ виконання покарань, які на підставі зазначеного галузевого законодавства, Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» та відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, що мають відповідний гриф обмеження допуску, здійснюють ОРД»⁴.

¹ Старков О. В. Криминопеналогія : учеб. пособие / Старков О. В. – М. : Экзамен, 2004. – С. 285-287.

² Халимон С. І. Оперативно-розшукове запобігання злочинності в установах виконання покарань / С. І. Халимон // Криминологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна криминологія) : посіб. / за ред. О. М. Джужі. – К. : НАВС, 2013. – С. 280.

³ Запобігання правопорушенням у місцях позбавлення волі / [Джужа О. М., Василевич В. В., Колб О. Г., Наливайко В. С. та ін.]; за заг. ред. О. М. Джужі та О. Г. Колба. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2010. – С. 44.

⁴ Пузирьов М. С. Спеціально-криминологічні заходи запобігання пенітенціарній злочинності / М. С. Пузирьов // Богатирьов І. Г. Запобігання пенітенціарній злочинності в Україні : посіб. / Богатирьов І. Г., Богатирьова О. І., Пузирьов М. С. ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : ВД «Дакор», 2014. – С. 59.

Належна організація ОРД у місцях позбавлення волі, на думку І. П. Баглая, є ефективним і невід'ємним заходом попередження вчинення правопорушень з боку засуджених. Це насамперед доводить потребу її постійного вдосконалення¹.

У 2013 р. зусиллями оперативних підрозділів УВП та слідчих ізоляторів попереджено вчинення засудженими та особами, узятими під варту, понад 5,4 тис. злочинів (проти 5330 за 2012 р.), а саме: не допущено захоплення заручників, масових заворушень та інших резонансних злочинів. Майже вдвічі зменшено кількість тяжких насильницьких злочинів (з 14 до 9).

Як зазначає І. П. Баглай, ОРД в УВП – це система гласних і негласних пошукових та розшукових заходів, що здійснюються оперативними підрозділами УВП у взаємодії з іншими оперативними підрозділами правоохоронних органів із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів для запобігання вчиненню злочинів, втечам засуджених, захопленню заручників, збирання інформації про місця перебування втікачів, їх затримання та звільнення заручників. Утім вважаємо, що наведене визначення поняття «ОРД в УВП» не позбавлене певних неточностей. По-перше, І. П. Баглай порушив закон логіки щодо співвідношення загального й особливого, поставивши в один ряд поняття «злочину» та «втеч засуджених, захоплення заручників» (які також є злочинами).

Чому, скажімо, не згадати інші поширені в УВП злочини, як-от: злісна непокора вимогам адміністрації УВП (ст. 391 КК України), злочини у сфері обігу наркотичних засобів (ст. 307, 309 КК України) та ін. Тим більше, втечі засуджених властиві не всім УВП, а лише виправним і виховним колоніям, оскільки самовільне залишення засудженим до обмеження волі такої УВП, як виправний центр, не утворює складу злочину, передбаченого ст. 393 КК України, а охоплюється ч. 1 ст. 390 КК України. По-друге ОРД в УВП має не меті, згідно зі ст. 104 КВК України, попередження і виявлення не лише злочинів, вчинених у колоніях, а також і порушень встановленого порядку відбування покарання. Це уточнення важливо в силу того, що окремі заборонені предмети, котрі потрапляють до УВП, не становлять предмету злочину, а їх обіг охоплюється порушенням устанавленого порядку відбування покарання і тягне з боку засуджених дисциплінарну, а з боку інших осіб – адміністративну відповідальність. По-третє, ОРД в УВП не охоплюється лише запобіганням злочинів і лише з боку засуджених, як зазначає у наведеному визначенні І. П. Баглай, а передбачає також виявлення, документування, припинення, розкриття злочинів з боку як засуджених, так і персоналу УВП.

Правове регулювання ОРД в УВП становить сукупність правових норм, що регламентують групи однорідних суспільних відносин між державою і засудженим під час виконання покарань та їх відбування засудженими особами, шляхом застосування спеціальних методів, сил і засобів. Базовим фундаментальним джерелом правового регулювання ОРД в УВП є Конституція

---

¹ Баглай І. П. Наукові здобутки / І. П. Баглай // Богатирьов І. Г. Українська пенітенціарна наука. Наукові здобутки школи «Інтелект». – [2-ге вид.]. – К. : ПП «Заграй», 2013. – С. 33.

України. Усі інші закони і галузеві нормативно-правові акти мають відповідати нормам Конституції, а у разі суперечності їй вони вважаються недійсними. Пряма дія конституційних норм безпосередньо стосується і здійснення ОРД. Офіційною правовою базою ОРД, її фундаментом є норми Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». Цей закон є комплексним нормативно-правовим актом, який регулює суспільні відносини в галузі ОРД, а також в інших сферах діяльності правоохоронних органів і спецслужб України.

Крім того, правовою базою ОРД слід вважати Кримінальний, Кримінально-виконавчий, Кримінальний процесуальний кодекси України, закони України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про інформацію», «Про державну таємницю» та ряд інших. Кожний із цих законів регламентує певні групи спеціальних відносин, що виникають у процесі ОРД та у зв'язку з нею. Щодо нормативно-правових актів ДПтС України, які визначають ОРД в органах і УВП, то вони деталізують положення відповідних законів, акцентуючи увагу на її значенні у боротьбі зі злочинністю, меті, завданнях і порядку роботи з особами, які залучаються до конфіденційного співробітництва. Нині в Україні створено достатню правову базу, яка забезпечує вказану роботу на належній правовій основі. Поряд із тим, це не означає, що сучасне законодавство в цій галузі не потребує удосконалення, відповідно до реалій сьогодення. Воно має розвиватися під час наукових розроблень і практичного сприйняття у сфері ОРД.

На думку В. В. Кутковського, ОРД в УВП – це різновид ОРД, що володіє своїми специфічними рисами, цілями, завданнями, функціями і способами їх вирішення, незамінний інструмент виявлення негативних тенденцій у кримінально-злочинному середовищі й подальшого як гласного, так і негласного впливу на це середовище з тим, щоб не допустити вчинення злочинів і злісних порушень порядку відбування покарання¹.

Серед основних завдань, які постають перед оперативними підрозділами УВП у цій сфері, є: виявлення каналів надходження заборонених предметів, установлення конкретних осіб, причетних до цього; профілактика та виявлення недозволених зв'язків персоналу УВП із засудженими; профілактика та виявлення правопорушень, пов'язаних із обігом заборонених предметів в УВП, що включає постановку на оперативно-профілактичний облік засуджених, які схильні до виготовлення та зберігання заборонених предметів, уживання наркотичних речовин, алкогольних напоїв, налагодження недозволених зв'язків з персоналом УВП; установлення взаємодії з іншими суб'єктами оперативно-розшукової діяльності для попередження, розкриття правопорушень, пов'язаних із проникненням заборонених предметів до УВП, їх обігом та недозволених зв'язків персоналу із засудженими.

Крім того, з числа найбільш досвідчених оперативних працівників апарату ДПтС України створено мобільні групи, які під час раптових виїздів до

---

¹ Кутковский В. В. К вопросу о сущности оперативно-розыскной деятельности и ее значение в борьбе с преступностью в исправительных учреждениях / В. В. Кутковский // Уголовно-исполнительная система России : материалы науч.-практ. конф. – М., 2005. – Ч. 2. – С. 281-283.

підпорядкованих підрозділів здійснюють виявлення та документування протиправних дій засуджених та персоналу. З метою навчання та формування доброякісного професійного ядра оперативних працівників запроваджено у практику роботу шкіл підвищення оперативної майстерності, із залученням до такої діяльності ветеранів ДПтС України, представників інших правоохоронних органів та викладачів вищих навчальних закладів.

Аналізуючи інформаційні матеріали ДПтС України, можна зробити висновок, що діяльність оперативних підрозділів і надалі першочергово орієнтована на якісніше перекриття каналів надходження заборонених предметів до УВП, попередження і виявлення фактів недозволених зв'язків персоналу із засудженими.

Досвід роботи оперативних підрозділів УВП із засудженими, схильними до вчинення злочинів, свідчить про те, що така категорія засуджених не тільки не висловлює своїх намірів продовжити злочинну діяльність, а й прагне переконати оточуючих у тому, що таких намірів у них немає, що вони повністю виправилися. Такі особи нерідко демонструють прагнення до праці, спеціально привертаючи до цього увагу адміністрації, домагаючись, щоб це було помічено й зафіксовано. Вони і зовні суворо дотримуються установленого порядку відбування покарання, виявляють активність у діяльності самодіяльних організацій тощо. Одночасно вивчають настрій засуджених, вишукуючи серед них однодумців, зав'язують із ними близькі стосунки. Тому тільки оперативні підрозділи УВП, маючи у своєму розпорядженні необхідні сили і засоби, а також повноваження проводити оперативно-розшукові заходи, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», при належній організації їх роботи можуть успішно вирішувати завдання щодо запобігання пенітенціарній злочинності¹.

Оперативно-розшукові заходи дозволять оперативним працівникам максимально ефективно: виявляти засуджених та інших осіб, які відрізняються станом кримінальної небезпеки; розділяти осіб, які становлять потенційну загрозу правопорядку УВП, на тих, чия кримінальна активність тільки ймовірна, і тих, чия протиправна поведінка в місцях позбавлення волі вже проявилася; здійснювати постановку виявлених осіб на профілактичний та оперативний обліки і тримати їх у полі зору до тих пір, поки не будуть реалізовані всі необхідні заходи, що виключають можливість проникнення заборонених предметів; забезпечувати з'ясування справжнього характеру протиправних намірів або підготовчих дій, ступеня їх суспільної небезпеки; забезпечувати з'ясування істотних особливостей особи кожного, хто замишляє або готує злочин; готувати модель можливої поведінки кримінально небезпечного контингенту в цілому і кожного окремо в інтересах корекції та контролю ефективності виховного впливу; розробляти комплекс оперативно-

---

¹ Пузирьов М. С. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання пенітенціарній злочинності / М. С. Пузирьов // Богатирьов І. Г. Запобігання пенітенціарній злочинності в Україні : посіб. / Богатирьов І. Г., Богатирьова О. І., Пузирьов М. С. ; за заг. ред. О. М. Джужі. – К. : ВД «Дакор», 2014. – С. 60-61.

розшукових та інших заходів, спрямованих на запобігання проникненню заборонених предметів, і грамотно їх реалізовувати.

Важливість дослідження діяльності оперативних відділів УВП під час перекриття каналів надходження до засуджених заборонених предметів обумовлена тим, що проблеми в організації запобігання та припинення надходження до засуджених заборонених предметів (виробів, речовин) виступають однією з детермінант пенітенціарної злочинності. Подібна позиція міцно закріпилася й у сучасній науці пенітенціарної кримінології та матеріалах службових розслідувань ДПтС України, за якими незаконний обіг заборонених до використання у місцях позбавлення волі предметів може суттєво ускладнити стан оперативної обстановки і призвести до вчинення злочинів, у тому числі тяжких і особливо тяжких проти особи¹. Тому вагому роль у цьому напрямі відіграє робота пенітенціарного персоналу та працівників правоохоронних органів щодо перекриття каналів потрапляння до місць позбавлення волі заборонених предметів та речей, їх виявлення та вилучення безпосередньо в засуджених, адже беззаперечним є той факт, що від рівня обігу заборонених предметів у виправних колоніях безпосередньо залежить стан криміногенної та оперативної обстановки в них².

Певну увагу окресленому питанню приділив М. М. Сербін, який указує, що причинами злочинів у місцях позбавлення волі є незадовільна організація охорони установ та діяльності служб соціально-психологічної роботи, оперативних апаратів, служб нагляду і безпеки стосовно своєчасного виявлення й подолання конфліктних ситуацій, які виникають між засудженими на різному підґрунті, а в деяких випадках – байдуже ставлення працівників виправних колоній до цієї проблеми³. Саме тому в нинішніх умовах життєдіяльності адміністрації УВП вибір негласних сил, засобів і методів ОРД має здійснюватися залежно від сфери їх застосування, тобто безпосередньо під час реалізації завдань гласної та негласної діяльності в УВП, що впливають з чинного кримінально-виконавчого законодавства України⁴.

Оперативний відділ є однією з найважливіших частин персоналу УВП. Уся його діяльність підпорядкована на виконання загальних завдань, що стоять перед зазначеними установами. Ці завдання полягають у такій організації виконання покарання, щоб воно не тільки було карою за вчинений злочин, а виховувало у засуджених чесне ставлення до праці, точне виконання законів, запобігало вчиненню нових злочинів як засудженими, так і іншими особами, а

---

¹ Богатирьов І. Г. Правові та кримінологічні ознаки правопорушень, пов'язаних із проникненням заборонених речей і предметів в установи виконання покарань та недозволених зв'язків персоналу із засудженими / І. Г. Богатирьов // Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (пенітенціарна кримінологія) : посіб. / за ред. О. М. Джузі. – К. : НАВС, 2013. – С. 551.

² Запобігання правопорушенням у місцях позбавлення волі / [Джуза О. М., Василевич В. В., Колб О. Г., Наливайко В. С. та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джузі та О. Г. Колба. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2010. – 544 с

³ Сербін М. М. Розслідування злочинів, вчинених у місцях позбавлення волі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза» / М. М. Сербін. – К., 2006. – С. 11.

⁴ Організація індивідуального запобігання злочинам у кримінально-виконавчій установі : моногр. / Захаров В. П., Колб О. Г., Мирончук С. М., Міліщук Л. І. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2007. – С. 278.

також сприяло скороченню злочинності, зокрема пенітенціарної. Для того щоб забезпечити передбачений законом порядок відбування покарання засудженими, а також досягнення мети покарання, УВП здійснює цілу систему різноманітних заходів оперативно-режимного характеру щодо перекриття каналів надходження до засуджених заборонених предметів.

Аналіз відомих нормативно-правових актів ДПтС України надає можливість окреслити основні оперативно-профілактичні заходи щодо перекриття та запобігання проникненню до УВП заборонених предметів, а саме: профілактика, попередження та перешкодження проникненню.

Слід зазначити, що запорукою успішного виконання завдань щодо перекриття проникнення до УВП заборонених предметів є знання працівниками оперативного відділу причин, які породжують або сприяють такому проникненню. Можна констатувати, що причини правопорушень, пов'язаних із проникненням до УВП заборонених предметів, вельми різноманітні. Разом із тим доцільно виділити головні з них. Такими, на наш погляд, є: соціально-економічні та соціально-психологічні явища і процеси, що відбуваються в місцях позбавлення волі, пов'язані з ізоляцією засуджених, що не дає змоги їм повністю задовольнити звичні життєві потреби. Ця обставина призводить до активного пошуку способів їх задоволення неправомірним способом.

Результати нашого дослідження надають можливість виділити три групи прогалин, що створюють реальні умови для вчинення незаконних передач заборонених предметів засудженим, які тримаються в УВП:

- 1) прогалини у сфері здійснення охорони засуджених, нагляду за ними та їх ізоляції;
- 2) хиби у кадровій, правовій та виховній роботі з особовим складом;
- 3) прогалини у правозастосовній діяльності адміністрації установи, що впливають на ефективність боротьби з розглядуваними правопорушеннями.

Діяльність оперативного відділу УВП під час перекриття каналів надходження до засуджених заборонених предметів організовується на підставі конкретних висновків, усебічного та глибокого аналізу, об'єктивного оцінювання та досконального планування заходів, спрямованих на перекриття каналів проникнення в охоронювану зону заборонених предметів. Аналіз й оцінювання оперативної обстановки, яка виникає в установі, має ґрунтуватися на всебічному й доскональному вивченні ряду даних, отриманих за допомогою як гласних, так і негласних заходів.

Як зазначалося вище, під час відбування покарання у засуджених із різних причин виникає необхідність отримання заборонених предметів і речей. Для виплати боргів за гру, незаконного придбання продуктів харчування та інших речей, розрахунку за отримання незаконних пільг засуджені намагаються отримати різним способом гроші, наркотичні речовини, цінні речі. Особи, які планують втечу або вчинення інших злочинів, намагаються придбати засоби пересування (у виправних колоніях мінімального рівня безпеки з полегшеними умовами тримання або дільницях соціальної реабілітації колоній мінімального рівня безпеки із загальними умовами тримання або середнього рівня безпеки),

топографічні карти, оптичні прилади, холодну зброю, формений одяг, документи.

Існує кілька основних способів отримання засудженими заборонених предметів, а саме:

- у посылках, передачах, бандеролях;
- занесення через КПП працівниками установи, родичами засуджених або іншими особами;
- завезення в колонію через транспортний КПП предметів, що сховані у транспорті або вантажі;
- перекидання через основну огорожу;
- виготовлення у самій установі.

Перекидання – один із ненадійних способів отримання засудженими заборонених предметів. Для того щоб здійснити перекидання, необхідно непомітно підійти до маскувальної огорожі та зробити вдалий кидок. Але, з урахуванням постійного спостереження за підступами з боку чатового та патрулювання працівниками установи, наявності протиперекидних загорож, постійного зв'язку варти та чергової зміни є змога негайно висуватися на місце перекидання та затримання порушників.

У зв'язку з тим, що на даний час засуджені мають право отримувати посылки та передачі вагою до 30 кг, це значно ускладнює їх догляд на предмет виявлення та вилучення заборонених предметів, тому що деякі з них мають дуже маленькі розміри (наприклад, кристали ефедрину). З метою їх виявлення та вилучення доцільно використовувати службових собак або мати інформацію про точне місцезнаходження подібних речовин.

Спільна робота працівників установи із засудженими дає змогу останнім залучати їх до занесення в колонію заборонених предметів, тому працівникам заборонено вступати у будь-які відносини, не пов'язані з інтересами служби, із засудженими та їх родичами.

2017 р. було порушено 44 кримінальні справи за зберігання, збут чи передачу наркотичних засобів (2016 р. – 51 справа). Не зміниться ситуація і в подальшому, зокрема протягом I півріччя 2018 р. за вчинення персоналом ДКВС України злочинів у сфері незаконного обігу наркотичних засобів та психотропних речовин було порушено 13 кримінальних проваджень, або 40 %.

Працівники установи, а також інші громадяни, які в силу своїх обов'язків мають змогу передати заборонені предмети засудженим шляхом приховування їх у транспорті або вантажі, мають постійно перебувати під контролем оперативних працівників.

У ролі організаторів доставки заборонених предметів до УВП, зокрема, наркотичних речовин, виступають колишні засуджені. Вони досить добре поінформовані про те, в яких установах наркотики користуються найбільшим попитом, знають шляхи їх доставки до засуджених. Такі особи курсують по різних регіонах, скуповують наркотичні речовини та доставляють їх до місць дислокації установ. Нерідко особи, які вже відбули покарання, спеціально

оселяються в населених пунктах, розташованих у безпосередній близькості від УВП, із метою продажу засудженим наркотичних речовин.

Організатори такого злочину, ураховуючи складність збуту наркотичних речовин, часто реалізують їх серед засуджених за багатоланковою системою. Насамперед вони добирають собі знайомих серед працівників установи, які отримують наркотики від збувачів і доставляють їх посередникам – засудженим. Останні, насамперед, поширюють наркотики серед інших засуджених. Така система збуту наркотиків дає змогу організаторам довго залишатися невідомими.

Засуджені розраховуються за наркотичні речовини безпосередньо або через родичів чи знайомих. У першому випадку вони повинні мати при собі гроші, які отримують різними способами. Наприклад, гроші поштою надсилаються родичами або знайомими на адресу працівників установи, з якими засуджені раніше про це домовляються, або передаються засудженим під час побачень. В інших випадках родичі чи знайомі засуджених пересилають гроші на адресу осіб, які збувають наркотичні речовини та мешкають поблизу установ.

Під час доставки та пересилки наркотичних речовин до установи збувачі роблять усе, щоб ці речовини не були виявлені за запахом й зовнішніми ознаками. З цією метою вони перевозять наркотичні речовини в герметичних посудинах, пакунках або разом із продуктами харчування, які мають специфічний запах. Родичі засуджених або інші особи, які пересилають наркотичні речовини в посылках або бандеролях, ретельно маскують їх. Ураховуючи те, що посылки, бандеролі, передачі ретельно перевіряються перед отриманням засудженими, вони вдаються до різних хитрощів: пересилають наркотичні речовини в ящиках із подвійним дном або стінками, у палітурках книжок, цукерках, закритих консервних банках тощо, ховають наркотичні речовини в піріжки домашнього виготовлення, у тюбики зубної пасти, різні консерви, у шкаралупки грецьких горіхів і навіть курячих яєць (перед цим білок та жовток з яйця викачують за допомогою медичного шприцу)¹.

Для доставки до УВП заборонених предметів засуджені вдаються до різних хитрощів. Наприклад, до оперативного відділу Бердянської виправної колонії Запорізької області (№ 77) надійшла інформація, що до засудженого Ш. приїде брат, який має привезти йому наркотичну речовину – марихуану. З метою викриття злочинних намірів гр. Ш. було заведено оперативно-розшукову справу, в ході якої у цього громадянина під час особистого огляду виявлено та вилучено марихуану вагою 29,2 г, яка знаходилася у потайній кишені штанів. Матеріали про вилучення наркотичної речовини було передано до Бердянського РВ УМВС, де стосовно гр. Ш. порушено кримінальну справу.

---

¹ На територію Бучанської виправної колонії (№ 85), що на Київщині, намагались перекинути заборонену речовину // Державна пенітенціарна служба України > Головна > Прес-служба > Новини регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/737403;jsessionid=0DA4AA53AE0BC44ABF01597C10F879C7>.

З метою перекриття каналів надходження до установи предметів, що заборонені, оперативні відділи проводять комплекс заходів, які дають звести до мінімуму або зовсім усунути можливість отримання таких предметів засудженими.

На першому етапі здійснюється збирання та аналіз оперативної інформації стосовно осіб, які мають намір організувати канал доставки до установи заборонених предметів. Установлюються причини таких намірів (борги, бажання отримати матеріальні блага, тимчасово відволіктися від реальності життя, конфліктні стосунки із засудженими тощо). Обов'язково береться до уваги реальність можливостей того чи іншого засудженого налагодити такі канали. Після встановлення таких засуджених вони та їх кореспонденція беруться під постійний негласний контроль. З'ясовуються їх зв'язки із засудженими, працівниками установи, родичами та іншими громадянами.

На другому етапі аналізуються всі виявлені зв'язки засудженого та встановлюється коло осіб, які мають можливість придбати та організувати канал доставки до УВП заборонених предметів. Для перевірки і контролю за такими особами з числа родичів засуджених або інших громадян інформація надсилається до територіальних управлінь Національної поліції України.

Стосовно працівників проводиться спостереження за контактами в установі як серед засуджених, так і серед персоналу. Фіксується кожен контакт працівника із засудженим, схильним до встановлення позаслужбових зв'язків. Для більш повного з'ясування намірів такого засудженого в коло його спілкування вводиться найбільш підготовлений агент, який здатний надавати якісну оперативну інформацію. Під час надходження відомостей про реальні наміри осіб організувати канал доставки до УВП заборонених предметів та речовин заводиться оперативно-розшукова справа. Коли виникає можливість реалізації отриманої інформації, то вирішується питання щодо недопущення розшифровки джерела оперативної інформації. Для цього створюються всі умови, обговорюється його лінія поведінки після реалізації інформації.

Готуючись до затримання особи, яка намагається доставити засудженим заборонені предмети, треба передбачити необхідність документування такого факту, наявність свідків, понятих, фото-, відеозйомку, підготувати печатки та пакети (паперові, поліетиленові) для опечатування вилучених заборонених предметів або речовин. Слід зазначити, що здебільшого у перші хвилини після затримання особа перебуває у шоковому стані, тому в цей період необхідно якомога більше отримати від неї інформації про допущене правопорушення.

Щодо особи, яку було затримано під час спроби передати заборонені предмети, приймається рішення згідно із законодавством, тобто все залежить від ваги або виду наркотичної речовини. В усіх випадках збираються необхідні матеріали та приймається рішення про порушення кримінального провадження або надіслання матеріалів до відділу Національної поліції за місцем мешкання правопорушника для вирішення питання згідно зі ст. 188 КУпАП.

Ураховуючи викладене, можна констатувати, що саме від належно організованої оперативно-розшукової роботи оперативних відділів УВП,

вдалого поєднання гласних і негласних заходів залежить успіх щодо суттєвого скорочення рівня надходження до засуджених заборонених предметів, а також виявлення і припинення недозволених зв'язків персоналу із засудженими, що неабияк сприяють вчиненню досліджуваних правопорушень. Окрім того, існуючий комплекс заходів необхідно постійно вдосконалювати, запроваджуючи здобутки передового як вітчизняного, так і міжнародного пенітенціарного досвіду у практичну діяльність органів і установ виконання покарань, збагачувати результатами сучасних наукових досліджень у цій сфері, а також більш активно спрямовувати роботу на модернізацію обладнання УВП.

Одним з головних завдань такої роботи є профілактика та попередження надзвичайних подій і правопорушень за участю персоналу. Відповідно до Положення, забезпечення дотримання законності і службової дисципліни, профілактика правопорушень і надзвичайних подій – це система організаційних, соціально-правових та виховних заходів щодо формування і розвитку в персоналу особистої відповідальності за свідоме виконання вимог Конституції та законів України, Присяги, наказів керівництва, службових обов'язків, досягнення такого рівня правосвідомості персоналу, який забезпечуватиме своєчасне, повне і якісне вирішення поставлених завдань.

Відповідно до кримінально-виконавчого законодавства України (ч. 5 ст. 102 КВК України), засуджені, їхні речі і одяг, а також приміщення та територія колоній підлягають обшуку і огляду. Важливу роль у перекритті каналів надходження заборонених предметів відіграє належне проведення оглядів передач, посилок і бандеролей, які отримують засуджені, та проведення особистих оглядів осіб, які прибувають в УВП на тривалі побачення із засудженими. Нормативні документи ДПтС регламентують порядок здійснення цих заходів. Так, відповідно до п. 38 ПВР УВП, огляд передач здійснює молодший інспектор, який перевіряє їх вагу та асортимент. Вкладення перевіряються ретельно й акуратно. За необхідності хлібобулочні вироби та інші продукти розрізають, сипучі продукти пересипають, а інші ретельно оглядають. Особливу увагу приділяють консервним банкам та різним упаковкам, у яких можуть бути спиртні напої, наркотичні речовини, гроші та інші предмети, заборонені для зберігання та використання засудженим в УВП, за необхідності їх розкривають й оглядають. Згідно з п. 47 ПВР УВП, особа, яка прибула на тривале побачення, зобов'язана перед його проведенням здати гроші, цінні речі, а також предмети, заборонені для використання в установах. У разі наявності достатніх підстав убачати, що особа, яка прибула на побачення, має намір передати засудженому предмети, вироби та речовини, зберігання яких заборонено, або отримати від засудженого нелегальним шляхом заборонені речі, начальник установи оголошує такій особі про те, що побачення їй буде надано тільки тоді, коли вона погодиться на огляд її речей та одягу до і після побачення.

Також слід згадати про заходи щодо огляду осіб, які заходять на територію УВП, та перевірку транспортних засобів, які перебувають на території колонії. Так, згідно з п. 54 ПВР УВП, адміністрація колонії має право,

за наявності підстав, проводити огляд громадян, їх речей, транспортних засобів, які перебувають на території колонії, а також вилучати заборонені речі й документи.

Необхідно звернути увагу і на проведення спеціальних операцій в УВП. Зокрема, до них належать операції під умовними назвами «Щит» і «Заслон», що проводяться відповідно до Інструкції з організації нагляду за засудженими, які відбувають покарання у кримінально-виконавчих установах.

Спеціальна операція «Щит» вводиться з метою забезпечення правопорядку в УВП у святкові дні та у випадках ускладнення оперативної обстановки. Під час її проведення особовий склад УВП переводиться на посиленій варіант несення служби, що передбачає заходи, які спрямовані на підвищення готовності та пильності особового складу, збільшення чисельності варт та чергових змін, посилення контролю за несенням служби, а також низку заходів профілактичного характеру, у тому числі обшуки та огляди засуджених і приміщень, огляди об'єктів і території УВП.

Спеціальна операція «Заслон» проводиться з метою надійного перекриття каналів надходження в зони, що охороняються, УВП заборонених до використання речей і предметів, а також запобігання їх виготовленню засудженими. Спеціальна операція передбачає здійснення заходів щодо ліквідації каналів надходження заборонених предметів, речей та речовин, їх виявлення та вилучення в засуджених, проведення оглядів об'єктів та обшуків засуджених та території УВП, особистих оглядів осіб, які заходять на територію УВП.

Важливе значення в запобіганні проникненню заборонених предметів до УВП має належна охорона УВП. Відомчі нормативно-правові акти ДПтС України визначають, що охорона об'єктів – це комплекс заходів, спрямованих на забезпечення встановленого порядку відбування покарань й ізоляції засуджених, недопущення вчинення ними втеч та інших злочинів; запобігання проникненню на територію, що охороняється, сторонніх осіб та предметів, заборонених для зберігання і використання у виправних колоніях; зберігання матеріальних цінностей виправних колоній.

Серед заходів з охорони об'єктів УВП, що спрямовані на недопущення проникнення заборонених предметів до УВП, можна виділити такі:

- надійна охорона об'єктів УВП, патрулювання резервною групою варти прилеглої території УВП, оперативне реагування на здійснення перекидів заборонених предметів;

- заходи щодо огляду осіб, які заходять на територію УВП, та перевірка транспортних засобів, які перебувають на території колонії. Так, згідно з п. 54 ПВР УВП, адміністрація колонії має право, за наявності підстав, проводити огляд громадян, їх речей, транспортних засобів, які перебувають на території колонії, а також вилучати заборонені речі й документи.

Профілактика має будуватися на тому, що особи вчиняють:

- перекидання заборонених предметів. Перекидання здійснюються в місцях, найбільш уразливих у цьому відношенні. Як правило, перекидання

заборонених предметів здійснюють родичі засуджених, особи з числа їхніх зв'язків на волі, окремі співробітники підрозділів охорони УВП та ін.;

– отримання засудженими заборонених предметів через посилки, бандеролі, передачі. Цей канал доставки можуть використовувати як родичі засуджених, так і інші особи.

Вважаємо за доцільне при висвітленні спеціально-кримінологічних заходів запобігання проникненню заборонених предметів до УВП звернути увагу на алгоритм дій посадових осіб УВП при виявленні у засуджених таких заборонених предметів, як наркотичні речовини, що обумовлено, по-перше, їх поширенням в УВП, а по-друге, підвищеним криміногенним впливом в силу того, що певна частина злочинів в названих установах вчиняється засудженими саме у стані не лише алкогольного, а й наркотичного сп'яніння. І від того, наскільки відповідальні працівники УВП зможуть оперативно виявити й правильно задокументувати факт вилучення таких речовин, залежить успіх запобігання їх подальшому поширенню серед засуджених.

Як показали результати проведеного дослідження, у 65 % випадків наркотичні речовини виявлялися та вилучалися черговою зміною УВП.

Зазначений високий відсоток (65 %) вилучень наркотичних речовин саме черговою зміною логічно пояснюється «географією перекриття» її представниками оперативно значущих (в т. ч. щодо проникнення заборонених предметів) ділянок УВП.

Так, при виявленні у засудженого речовини, що має схожість до наркотичної, або при отриманні сигналу про наявність такої речовини у будь-кого із засуджених ЧПНУ:

– спільно з молодшим інспектором або представником адміністрації проводить ретельний обшук і доставляє засудженого та осіб, які перебували з ним чи були присутні при обшуку, до кімнати ЧПНУ або на КПП;

– пропонує затриманому написати детальне пояснення (де взяв речовину, від кого отримав або хто передав, кому ніс і т. д.). Стверджувати, що вилучена речовина є наркотичною, недоцільно до отримання висновку експертизи;

– вилучає речовину у засудженого – обов'язково у присутності інших осіб. За фактом виявлення й вилучення складається детальний акт, який підписується ЧПНУ, молодшим інспектором, представником адміністрації та іншими засудженими, якщо вони були присутні при цьому;

– особам, які були присутні при вилученні речовини, пропонує детально викласти в письмовій формі, що їм відомо за даним фактом; засуджений після написання ним пояснення переодягається в інший одяг, і його поміщають до ДІЗО;

– спільно з молодшим інспектором житлової (виробничої) зони проводить ретельний обшук спального і робочого місця засудженого, вилучає всі особисті речі, листування й доставляє до кімнати ЧПНУ;

– викликає оперативного працівника, детально інформує його про виконану роботу та осіб, причетних до цього факту. Вилучену речовину й

зібрані матеріали передають оперативному працівнику під підпис із зазначенням дати та прізвища на другому екземплярі акта;

– доповідає про подію та вжиті заходи начальнику установи, його першому заступнику і діє за їх указівками.

Також слід пам'ятати, що до найбільш значущих детермінантів індивідуальної злочинної поведінки засуджених в кримінально-виконавчих установах закритого типу належать: вчинення засудженими насильницьких злочинів на ґрунті алкоголізму, наркоманії, токсикоманії, гомосексуалізму, емоційної невірноваженості та конформізму засуджених, відсутність належного освітнього рівня у засуджених, наявність у значної частини засуджених певних психічних відхилень, криміногенність середовища засуджених, недоліки в організації та проведенні профілактичної роботи; щодо скоєння злочинів пов'язаних з порушенням порядку та умов відбування кримінального покарання – відсутність належного життєвого досвіду у засуджених, відсутність належного освітнього рівня у засуджених, емоційна невірноваженість та конформізм засуджених, алкоголізм, наркоманія, токсикоманія, гомосексуалізм, міжособистісні та міжгрупові конфлікти, криміногенність середовища засуджених¹.

Таким чином, у запобіганні проникненню заборонених предметів до УВП необхідна участь усіх частин і служб установи у взаємодії з підрозділами охорони. Це, однак, не означає, що концентрація зусиль всіх співробітників повинна бути спрямована тільки на вирішення однієї цієї задачі. Кожен підрозділ виконує власні суворо визначені функції, застосовуючи при цьому відповідні форми і методи роботи.

Вищенаведений комплекс заходів необхідно постійно вдосконалювати, запроваджуючи здобутки передового як вітчизняного, так і міжнародного пенітенціарного досвіду у практичну діяльність органів й УВП, збагачувати результатами сучасних наукових досліджень у цій сфері, а також більш активно спрямовувати роботу на модернізацію обладнання УВП.

Причини правопорушень (якими б вони не були і до якої сфери соціальної дійсності не належали) діють лише опосередковано – через особистість правопорушника. Вплив, який здійснюється на особистість за допомогою зовнішніх факторів, сам по собі не викликає протиправної поведінки; діяння, пов'язане з проникненням заборонених предметів до УВП, є в кінцевому результаті лише актом людської волі. Тому профілактика правопорушень в одному зі своїх головних аспектів – це попередження певних форм людської поведінки. Іншими словами, з урахуванням активної ролі особистості в генезисі протиправної поведінки, попереджувальний вплив постійно повинен здійснюватися не тільки на зовнішні щодо неї фактори, а й на саму особистість.

---

¹ Боднар І. В. Кримінологічні засади запобігання вчинення злочинів у кримінально-виконавчих установах закритого типу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право і кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. В. Боднар. – Х., 2012. – С. 16.

Слід зазначити, що індивідуально-профілактична діяльність щодо проникнення заборонених предметів до УВП, виходячи з особливостей засуджених, які користуються ними, може досягатися двома шляхами. Перший шлях – вплив на засудженого з метою схилити його до відмови від протиправних намірів. Вплив на засудженого в цьому випадку може бути здійснено: безпосередньо оперативним працівником УВП; негласним апаратом; засудженим із числа близьких зв'язків; родичами засудженого; представником активу засуджених. Другий шлях використовується, коли, незважаючи на застосований виховний вплив, засуджений не відмовляється від намірів придбати заборонені предмети. У цих випадках застосовуються тактичні прийоми, пов'язані з примусом, метою яких є створення умов, що виключають можливість придбання заборонених предметів: поміщення засудженого, за наявності законних підстав, у ДЗО або переведення до ПКТ (ОК); переведення до іншого відділення, виробничої ділянки або іншої УВП; роз'єднання групи, що сформувалася з метою придбання заборонених предметів¹.

Головний напрям в індивідуально-профілактичній роботі – це виявлення особи, яка замишляє або готує вчинення того чи іншого правопорушення, пов'язаного з проникненням заборонених предметів до УВП.

Пошукову роботу стосовно осіб, які становлять оперативний інтерес для запобігання проникненню заборонених предметів до засуджених, необхідно здійснювати в першу чергу серед:

- засуджених, схильних до вживання наркотичних засобів та спиртних напоїв;
- засуджених, які виношують намір придбати заборонені предмети;
- осіб, які замишляють, підготовляють і здійснюють доставку заборонених предметів, а також осіб, які підтримують із ними зв'язки на протиправній основі як всередині УВП, так і за її межами.

При цьому основними джерелами отримання такої інформації можуть бути:

- негласний апарат;
- розвідувальні опитування засуджених із числа близьких зв'язків профілактуючої особи;
- цензура кореспонденції профілактуючої особи;
- родичі і близькі засудженого;
- співробітники інших відділів і служб УВП;
- результати оперативно-режимних заходів (аудіо-, відеоконтролю, обшуку та ін.).

Також слід пам'ятати про те, що більше 60% суб'єктів злочинів в УВП – це особи, які належали до категорії порушників, що мали по два й більше

---

¹ Крачун В. Д. Оперативно-розыскные меры по предупреждению проникновения запрещенных предметов к лицам, содержащимся в исправительных колониях: автореф. дис... к-та юрид. наук: 12.00.09 / В. Д. Крачун. – Владимир, 2006. – С. 18.

дисциплінарні стягнення, але злісними порушниками визнані не були, оскільки за формальними підставами не підпадали під дію статті 133 КВК України¹.

У зв'язку із цим індивідуальна профілактика проникненню заборонених предметів до УВП має ґрунтуватися на тому, що ініціаторами таких дій найчастіше є особи з чіткою антисоціальною установкою, які не бажають ставати на шлях виправлення.

Отже, заходи запобігання проникненню заборонених предметів до УВП полягають в наступному.

За результатами аналізу вітчизняних і зарубіжних кримінологічних доктрин обґрунтовано позицію, що найбільш оптимальною системою запобігання проникненню заборонених предметів до УВП є її диференціація за такими рівнями: загальносоціальний, спеціально-кримінологічний та індивідуальний.

До загальносоціальних належать і належне її фінансування, і соціально-правовий захист персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, і підвищення рівня його компетентності, і оптимізація законодавства у сфері виконання та відбuvання покарань.

Ураховуючи, що однією з детермінант проникнення заборонених предметів до УВП є корупційні зв'язки персоналу установ і засуджених та їх родичів, то на загальносоціальному рівні запобігання на соціально-економічні причини корупції та інших форм корисливих зловживань по службі слід впливати шляхом усунення недосконалої оплати праці посадових осіб, які перебувають на державній службі; шляхом надання та забезпечення додаткових соціальних прав і гарантій.

За результатами дослідження обґрунтовано, що необхідно істотне підвищення грошового забезпечення співробітників органів і установ виконання покарань, доведення його до того рівня, при якому б співробітники цінували свою роботу і дорожили нею, боячись її втратити. Зазначено, що у контексті вироблення загальносоціальних заходів запобігання проникненню заборонених предметів до УВП важлива роль має відводитися підвищенню рівня професійної компетентності співробітників цих установ.

Обґрунтовано, що ефективність методик, які реалізуються в рамках спеціально-кримінологічних та індивідуально-профілактичних заходів запобігання злочинам, вчинюваним в УВП, а також порушенням установленого порядку виконання покарання, залежить від якісного складу співробітників органів і установ виконання покарань. У зв'язку з цим запропоновано ввести до системи підготовки персоналу УВП такий спецкурс, як «Організація діяльності установ виконання покарань щодо запобігання злочинам і порушенням режиму», розроблено проект відповідного тематичного плану.

Обґрунтовано важливість оперативно-розшукової діяльності у запобіганні проникненню заборонених предметів до УВП. Підкреслено роль взаємодії

---

¹ Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.

оперативних підрозділів УВП з іншими службами Національної поліції у процесі запобігання проникненню заборонених предметів до УВП.

Розроблення заходів профілактики даного виду правопорушень ґрунтується на даних за результатами дослідження місць, видів і способів проникнення до УВП заборонених речей і предметів, а саме: КПП для автотранспорту – провезення, використання тайників; КПП для пропуску осіб, кімнати побачень – пронесення, використання тайників; приміщення для приймання посилок, бандеролей, передач – приховування в посылках, бандеролях, передачах; заборонені зони – перекидання; виробничі об'єкти – приховування в тайниках.

З метою підвищення ефективності внутрішньої взаємодії у цьому напрямі запропоновано впровадження в практику роботи УВП комплексних планів із запобігання проникненню заборонених предметів, у яких необхідно відображати узгоджені дії всіх відділів і служб УВП, спрямовані на недопущення вчинення даного протиправного діяння.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНИХ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Конституція України 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №30. Ст.141. (Розділи 1, 2). З наступними змінами і доповненнями.
2. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 серпня 2003 р. // *Голос України*. № 161. 2003. 29 серпня. З наступними змінами і доповненнями.
3. Кримінальний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. №25. Ст.31. З наступними змінами і доповненнями.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. *Голос України*. 2012. № 90-91. З наступними змінами і доповненнями.
5. Закон України “Про державну кримінально-виконавчу службу” від 23.06.2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. №30. С.409.
6. Закон України “Про попереднє ув’язнення” від 30 червня 1993 р. № 3352-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 35. Ст.360. З наступними змінами і доповненнями.
7. Закон України “Про виконавче провадження” 02 червня 2016 р. № 1404-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 30. С. 542. З наступними змінами і доповненнями.
8. Закон України “Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі” від 11.12.1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 52. Ст.455. З наступними змінами і доповненнями.
9. Закон України „Про застосування амністії в Україні” від 1 жовтня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №48. Ст. 263. З наступними змінами і доповненнями.
10. Закон України «Про пробацію» від 05 лютого 2015 р. № 160-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 13. Ст.745.
11. Закон України „Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк” від 17 березня 2011 р. №3160-VI. *Офіційний вісник України*. 2011. №28. Ст. 1154.
12. Про затвердження Порядку взаємодії установ виконання покарань, уповноважених органів з питань пробації та суб'єктів соціального патронажу під час підготовки до звільнення осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк: Наказ Мін.юст. України, МВС України, Мін. соц. політ. України, Мін. охорони здоров'я від 3 квітня 2018 р. № 974/5/467/609/280. *Офіційний вісник України*. 2018. №35. Ст. 177.
13. Положення про порядок здійснення помилування: затв. указом Президента України від 21.04.2015 № 223/2015. *Офіційний вісник України*. 2015. №33. Ст. 13.
14. Про організацію соціально-виховної та психологічної роботи із засудженими: Наказ Міністерства юстиції України від 4 листопада 2013 р. № 2300/5. *Офіційний вісник України*. 2013. №89. Ст. 301.

15. Правила внутрішнього розпорядку СІЗО ДКВСУ: затв. наказ. Мін. юст. України 18 березня 2013 р. № 460/5. *Офіційний вісник України*. 2013. №25. Ст. 463.

16. Деякі питання оптимізації діяльності центральних органів виконавчої влади системи юстиції: постанова Кабінету Міністрів України №343 від 18.05.2016. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249066305> (Дата звернення 14.08.2018 р.).

17. Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби та утворення територіальних органів Міністерства юстиції: постанова Кабінету Міністрів України №348 від 18.05.2016. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=249086737> (Дата звернення 14.08.2018 р.).

18. Правила внутрішнього розпорядку в ІТТ ОВС України: затв. наказ. МВС України 2 грудня 2008 р. №638. *Офіційний вісник України*. 2009. №14. Ст. 68. З наступними змінами і доповненнями.

19. Типове положення про батьківський комітет при виховній колонії: затв. наказ. Міністерства юстиції України від 9 січня 2013 р. №65/5. *Офіційний вісник України*. 2013. №5. Ст. 184.

20. Положення про навчальний центр при кримінально-виконавчій установі закритого типу: затв. наказ. Мін. освіти і науки України, Мін. юстиції України від 19 грудня 2013 р. № 1794/2691/5. *Офіційний вісник України*. 2014. №5. Ст. 192.

21. Положення про спостережні комісії: Затверджено постановою Кабінету міністрів України №429 від 1 квітня 2004 р. *Офіційний вісник України*. 2004. №13. Ст. 905.

22. Порядок організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет: затв. наказом Міністерства юстиції України від 20 жовтня 2017 р. № 3233/5. *Офіційний вісник України*. 2017. №86. Ст. 2642.

23. Інструкція про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань: затв. наказ. Держ. департ. України з питань виконання покарань, МВС України від 19 грудня 2003 р. №270/1560. *Офіційний вісник України*. 2004. №2. Ч. 1-2. Ст. 90.

24. Інструкція про організацію здійснення адміністративного нагляду за особами, звільненими з місць позбавлення волі: затв. наказ. МВС України, Держ. департ. України з питань виконання покарань від 4 листопада 2003 р. №1303/203. *Офіційний вісник України*. 2004. №2. Ст. 103.

25. Інструкція про порядок відбування покарання засуджених військовослужбовців у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: затв. наказ. Мін. оборони України від 18 травня 2015 р. № 215. *Офіційний вісник України*. 2015. №53. Ст. 178.

26. Правила внутрішнього розпорядку установ виконання покарань: затв. наказом Міністерства юстиції України від 29.12.2014 № 2186/5. *Офіційний вісник України*. 2015. №4. Ст. 88.

27. Порядок організації навчання у загальноосвітніх навчальних закладах при виправних колоніях та слідчих ізоляторах, що належать до сфери управління Державної пенітенціарної служби України: затв. наказ Міністерства освіти і науки України, Міністерства юстиції України від 10.06.2014 № 691/897/5. *Офіційний вісник України*. 2014. №52. Ст. 30.

28. Положення про педагогічну раду виховної колонії: затв. наказ. Мін. юст. України від 9 січня 2013 р. №65/5. *Офіційний вісник України*. 2013. № 5. Ст. 182.

29. Положення про визначення особам, засудженим до довічного позбавлення волі та позбавлення волі на певний строк, виду колонії, порядок направлення для відбування покарання осіб, засуджених до довічного позбавлення волі, позбавлення волі на певний строк, арешту й обмеження волі, та їх переведення: затв. наказ. Мін. юст. України від 27.02.2017 № 680/5. *Офіційний вісник України*. 2017. №20. Ст. 146.

30. Про умовно-дострокове звільнення від відбування покарання і заміну невідбутої частини покарання більш м'яким: ППВСУ від 26 квітня 2002 р. №2. *Вісник Верховного Суду України* (вкладка). 2002. №3. С.5–8.

31. Про практику розгляду судами справ про застосування заходів виховного характеру: ППВСУ від 15 травня 2006 р. №2. *Вісник Верховного Суду України*. 2006. №7. – С.11.

32. Про практику призначення судами кримінального покарання: ППВСУ від 24.10.2003 р. №7 (із змінами, внесеними постановою №18 від 10.12.2004 р.). *Вісник Верховного Суду України*. – 2005. - № 1. - С. 13.

33. Про практику застосування судами України законодавства про погашення і зняття судимості: ППВСУ від 26.12.2003 р. №16. *Вісник Верховного Суду України*. 2004. № 2. С. 7-9.

34. Про практику призначення військовослужбовцям покарання у виді тримання в дисциплінарному батальйоні: ППВСУ від 28 грудня 1996 р. № 15 (зі змінами). Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах. К.: Юрінком Інтер, 2005. С.281.

35. Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя: ППВСУ від 01 листопада 1996 р. № 9 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах (1973-1998). *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. – 1998. - № 11. – С.58.

36. Бадира В.А., Денисов С.Ф., Денисова Т.А., Мінаєв М.М., Хашев В.Г. Кримінально-виконавче-право: Навчальний посібник / Вид. 2-ге, зм. і доп. / За ред. Т.А. Денисової. К.: Істина, 2010. 479 с.

37. Бандурка А.М., Денисова Т.А., Трубников В.М. Общая теория социальной адаптации освобожденных от отбывания наказания (правовой и социально-психологический анализ уголовно-исполнительной политики по реабилитации осужденных). Харьков-Запорожье: НУВД, ЗГУ, 2002. 440 с.

38. Бандурка О.М., Трубников В.М., Яровий А.О. Проблеми соціальної адаптації неповнолітніх, звільнених з виховно-трудова колоній. Х.: НУВС, 2003. 260 с.

39. Впровадження альтернативних видів кримінальних покарань в Україні: Посібник / За ред. О.В.Беци. К.: МП Леся, 2003. 116 с.
40. Гель А.П., Семаков Г.С., Яковець І.С. Кримінально-виконавче право: Навч. посібник / За ред. проф. А.Х. Степанюка. К.: Юрінком Інтер, 2008. 624 с.
41. Денисов С.Ф., Павлов В.Г. Збірник тестів для контрольної перевірки знань курсантів, студентів та слухачів з курсу «Кримінально-виконавче право». Чернігів: Акад. ДПТС, 2017. 352 с.
42. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / О.М. Литвинов, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець, К.А. Автухов, А.П. Гель, С.В. Лосич, Є.С. Назимко; за заг. ред.. д.ю.н., проф.. О.М. Литвинова та д.ю.н., проф. А.Х.Степанюка. К.: ВД «Дакор», 2015. 632 с.
43. Кримінально-виконавче право України. Загальна та Особлива частини: підручник / О.М. Литвинов, А.Х. Степанюк, І.С. Яковець, К.А. Автухов, А.П. Гель, С.В. Лосич, Є.С. Назимко; за заг. ред.. д.ю.н., проф.. О.М. Литвинова та д.ю.н., проф. А.Х.Степанюка. К.: ВД «Дакор», 2015. 632 с.
44. Кримінально-виконавче право України: (Загальна та Особлива частини): Навч. посіб. / О.М. Джу́жа, С.Я. Фаренюк, В.О. Корчинський та ін.; За заг. ред О.М. Джу́жи. – 2-е вид., перероб. та допов. К.: Юрінком Інтер, 2002. 448 с.
45. Кримінально-виконавче право: словник: Навчальний посібник / Упорядники: Р.В. Алієв, С.Ф. Денисов, Т.А. Денисова, В.Г. Хашев / За заг. ред. Т.А. Денисової. Запоріжжя: «Інтер-М», 2014. 293 с.
46. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар/ А.Х. Степанюк , І.С. Яковець За заг.ред. А.Х.. Степанюка. Х.: ТОВ „Одісей”, 2005. 560 с.
47. Кримінально-виконавчий кодекс України: Науково-практичний коментар / За ред. проф. Степанюка А.Ф. Х.: ТОВ «Одисей», 2008. 625 с.
48. Науково- практичний коментар до Кримінально-виконавчого кодексу України / І.Г. Богатирьов, О.М. Джу́жа, О.І. Богатирьова, Є.М. Бодюл та ін.; За аг. Ред.. І.Г. Богатирьова. К.: Атіка, 2010. 344 с.
49. Плужнік О.І. Кримінально-виконавче право в таблицях та схемах: Навч. посібник. К.: Професіонал, 2006. 144 с.
50. Соціальна адаптація осіб, звільнених від покарання: проблеми та шляхи вирішення / За заг.ред. О.В.Беци. К.: Сфера, 2003. 114 с.
51. Трубников В.М., Чеботарьова Ю.А. Правовий статус засуджених до позбавлення волі: Монографія. Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2006. 372 с.

Навчальне видання

Примаченко Віталій Федорович
Шаблистий Володимир Вікторович
Якименко Лариса Григорівна

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА
ТА ЗАПОБІГАННЯ ПРОНИКНЕННЮ
ЗАБОРОНЕНИХ ПРЕДМЕТІВ
ДО УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Методичні рекомендації

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, доцента
В. В. Шаблистого

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*

Підп. до друку 29.01.19. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 4,5. Тираж 50 пр. Зам. № 0119-04/2.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256
www.impact.dp.ua e-mail: impact.dnepr@gmail.com